

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**T. Livii Patavini Historicorum omnium Romanorum ... libri
omnes**

Livius, Titus

Frankofurdi, 1648

Liber III

urn:nbn:de:bsz:31-105429

DECADIS PRIMÆ LIB. III.

Epitome.

S Editiones de agrariis legib. facta. Capitolium ab exulibus
 & seruis occupatum, census in receptum est. Censu bis actus
 est. priori lustro censa sunt civium capita centum qua-
 tuor & viginti millia, c. cxxiiii. præter orbos, orbisque se-
 quenti, c. cxxii. millia cccc. xix. Cū adversus Aequos
 res male gesta esset, L. Quinctius Cincinnatus dictator factus,
 cum rure intentus rustico operi esset, ad id bellum gerendum
 accersitus est. in victos hostes sub iugum misit. Tribunorum ple-
 bi numerus ampliatus est, ut essent decem, c. xxxvi. anno a
 primis tribuni plebis. Petrus per legatos, & allatus Atticus le-
 gibus, ad constituendas eas præponendasq;, decemviri præ con-
 sulum sine ullis aliis magistratibus, creati altero & trecente-
 simo anno quam Roma constituta erat: & ut a regibus ad consu-
 les, ita a consulibus ad decemviros translatum imperium, de
 cem tabulis legum positus, cum modeste se in eo honore gessissent,
 & ubi id in alterum quoque, animum eundem esse magistratum
 placuisset, duabus tabulis ad x. adiectis, cum complura impo-
 nenter fecissent, magistratum noluerunt deponere, & in tertium
 annum retinuerunt, donec inuictis eorum imperia finem attu-
 lit libido Ap. Claudii, qui cum in amorem virginis incidisset,
 summissis qui eam in servitutem peteret, necessitate patri eius Vir-
 ginio inposuit, apto ex taberna proxima cultro, ut filiam in-
 terimeret: cum aliter eam tueri non posset, ne in potestatem sua-
 prum illatus veniret. hoc tam magna luxuria exempla plebs
 incitata, montem Aventinum occupavit. coegitque decemvi-
 ros abdicare se magistratu. ex quibus Appius, & unus colle-
 garum, qui præcipue panam meruerant, in carcerem coniecti,
 ceteri in exilium acti. Res præterea contra Sabinos & Vol-
 seos & Aequos præstere gestas continet, & parum honestum
 populi Romani iudicium, qui iudex inter Ardeates & Arici-
 nos sumptus, agrum de quo ambigebatur, sibi adiudicavit.

F. C.
287.

NTIO capto, T. Æmilii & Q. Fabii Coss. fiunt: hic erat Fabius, qui vnus extincta ad Cremeram genu superfuera. Jam priore consulatu Æmilii dandi agri plebi fuerat auctor. itaq; secundo quoq; consulatu eius & agrarii se in spem legis exererant: & tribuni rem contra consules sepe tentatam, adiutore vtiq; consule obtineri posse rati, suscipiunt: & consul manebat in sententia sua. possessores, & magna pars patrum tribunitiis se iactare actionib. principem ciuitatis, & largiendo de alieno popularem fieri querentes, totius inuidiam rei a tribunis in consulem auerterant. atrox certamen aderat, ni Fabius cõsilio neutri parti acerbo rem expedisset. T. Quintii ductu & auspicio agri capti priore anno aliquantum a Volscis esse, Antium propinquam, opportunitam & maritimam urbem coloniam deduci posse: ita sine querelis possessõrum plebem in agros ituram, ciuitatem in cõcordia fore. Hæc sententia accepta est. Triumuiros agro dando creat T. Quintiũ, A. Virginiũ, P. Fuziũ. iussi nomina dare, qui agrum accipere vellent. Fecit statim (vt fit) fastidium copia: adeoque pauci nomina dedere, vt ad explendum numerum coloni Volsci adderentur: cætera multitudo poscere Romæ agrum malle, quam alibi accipere. Æqui a Q. Fabio (is eo cum exercitu venerat) pacem petiere, irritamq; eam ipsi subita incurfione in agrum Latinum fecere. Q. Seruilius insequenti anno (is enim cum Sp. Posthumio Cof. fuit) in Æquos missus, in Latino agro statiuã habuit. intra castra quies necessaria morbo implicitum exercitum tenuit. Extractum in tertium annum bellum est, Q. Fabio & T. Quintio Coss. Fabio extra ordinem, quia is victor pacem

288.

289.

pacem. *A*quils dederat, ea provincia data. Qui haud dubia spe profectus famam nominis sui pacaturam *A*quos, legatos in concilium gentis missos nunciare iussit. *Q* Fabium Cossidicere, se ex *A*quils pacem Romam tulisse, ab *R*oma *A*quils bellum afferre, eadem dextra armata, quā pacatā illis antea dederat, quorum id perfidia & periurio fiat, deos nūc testes esse, mox fore vltiores. se tamen, vtcunq; sit, etiam nunc poenitere sua sponte *A*quos, quam pati hostilia, malle. si poeniteat, tutum receptum ad expertā clementiam fore: sin periurio gaudeant, diis magis iratis quam hostib; gesturos bellum. Hæc dicta ad eum nihil mouerunt quenquam, vt legati prope violati sint, exercitusque in *Algidum* aduersus Romanos missus. Quæ vbi Romā sunt nunciata, indignitas rei magis quam periculum consulem alterum ab vrbe exciuit. ita duo consulares exercitus ad hostem accessere, acie instructa, vt confestim dimicarent. sed cum forte haud multū diei superesset, vnus ab statione hostium exclamat: Ostentare hoc est Romani, non gerere bellum. in noctem imminenti aciem instruitis. longiore luce ad id certamē quod instat, nobis opus est. crastino die oriente sole redite in aciem: erit copia pugnandi, ne timere. His vocibus irritatus miles, in diem posterum in castra reductus, longam venire noctem ratus, quæ moram certamini faceret. tum quidē corpora cibo somnoque curant. vbi illuxit postero die, prior aliquanto constitit Romana acies, tandē & *A*qui processere. prælium fuit vtrinq; vehemens, quod & Romanus miles ira odioq; pugnabat: & *A*quos conscientia contracti culpa periculi, & desperatio futuræ sibi postea fidei, vltima audere & experiri cogebat. Non tamen sustinere aciem Romanam *A*qui. pulsiq;

eum in fines suos se recepissent, nihilo inclinatio-
 ribus ad pacem animis ferox multitudo increpare,
 duces, quod in aciem, qua pugnandi arte Romanus
 excellat, commissa res sit. Æquos populationibus in-
 cursionibusque meliores esse: & multas passim ma-
 nus, quam magnam molem vnius exercitus, rectius
 bella gerere. Relicto itaq; castris præsidio, egressi si-
 to cum tumultu inuasere fines Romanos, vt ad vr-
 bem quoq; terrorem pertulerint. nec opinata etiã
 res plus trepidationis fecit, quod nihil minus quam
 ne victus, ac prope in castris obsequus hostis memor
 populationis esset, timeri poterat. agrestesq; pauidi
 incidentes portis non populationem, nec prædonũ
 paruas manus, sed omnia vano augentes timore,
 exercitus & legiones adesse hostium, & infesto ag-
 mine ruere ad urbem clamabant. Ab his proximi
 audita incerta, eoque vaniora ferre ad alios: cursus
 clamorq; vocantium ad arma, haud multum a pa-
 nores captæ vrbis abesse. Forte ab Algidio Quintus
 Cof redierat Romam, id remedium timori fuit: tu-
 multuq; sedato, victos timeri inceptans hostes, præ-
 sidia portis imposuit. vocato deinde senatu cum ex
 auctoritate patrum iustitio indicto, profectus ad ta-
 tandos fines esset, Q. Seruilio præfesto vrbis relicto,
 hostem in agro non inuenit. Ab altero consule res
 gesta egregie est, qui qua venturum hostem sciebat,
 grauem præda, eoq; impeditiore agmine incenden-
 tem aggressus, funestam ei populationẽ fecit. pau-
 ci hostium euasere ex insidiis, præda omnis recepta
 est. Sic finem iustitio, quod quatrimum fuit, reditus
 Quintii Cof. in urbem fecit. Censur deinde actus, &
 conditum a Quintio iustrum. Censur ciuium capita
 centum quatuor & XX. millia CCXIIII. dicun-
 tur, præter orbos orbisque. In Æquis nihil deinde
 memo-

memorabile actum. in oppida sua se recipere, vti sua
 populariq; passi. Consul cum aliquoties per omnē
 hostium agrum infecto agmine populabūdus isset,
 cum ingenti laude prædaq; Romam rediit. Cōsules
 inde Albus Posthumius, Sp. Furius, Furius, Fusios scri
 psere quidā. id admoneo, ne quis immutationē vi
 rorum ipsorum esse, quæ nominum est, putet. Haud
 dubium erat, quin cum Æquis alter consulum bel
 lum gereret. itaq; Æqui ab Ecetranis Volscis præsi
 dium petiere, quo cupide oblato (adeo ciuitates he
 perpetuo in Romanos odio certauere) bellū summa
 vi parabatur. Sentiunt Hernici, & prædicunt Roma
 nis, Ecetranum ad Æquos desisse. suspecta & col
 onia Antium fuit, quod magna vis hominum inde
 cū oppidum captum esset, confugisset ad Æquos.
 isq; miles per bellū Æquicū vel acerrimus fuit. Cō
 pulsus deinde in oppida Æquis, ea multitudo dilapsa
 cum Antii redisset, sua spē iam infidos colonos
 Romanis ablienuit. Nec dū maturna re, cū defectio
 nem parari delatum ad senatum esset, datum nego
 tium est consulibus, vt principibus coloniarū Romā
 excitis, quærent quidnā rei esset. qui cū haud gra
 uate venissent, introducti a consulibus ad senatum,
 ita responderunt ad interrogata, vt magis suspectū
 quam venerant, dimitterentur. Bellū inde haud du
 bium haberi. Sp. Furius consulum alter, cui ea pro
 uincia euenerat, profectus in Æquos, Hernicorum
 in agro populabūdum hostem inuenit. ignarus quæ
 multitudinis, quia nusquam vniuersa conspecta fu
 erat, imparem copiis exercitum temere pugna cō
 misit primo eō cursu pulsus, se in castra recepit. neq;
 is finis periculi fuit nanq; & proxima nocte & poste
 ro die tanta vi castra sunt circumfessa atq; oppugna
 ta, vt ne nancius quidem inde mitti Romam posset.

V. C.

298.

Hernici & male pugnatum, & cōsulem exercitumque obsideri, nunciauerunt, tantumque terrorem incussere patribus, ut (quæ forma senatus consulti vltimæ semper necessitatis habita est) Posthumio alteri consulum negocium daretur, videret ne quid res publica detrimenti caperet. Ipsum consulem Romæ manere ad conscribendos omnes qui arma ferre possent, optimum visum est: pro consule T. Quintium subsidio castris cum sociali exercitu mitti, ad eum explendum Latini Hernicique & colonia Antium dare Quinto subitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) iussi. Multi per eos dies motus, multique impetus hinc atque illinc facti, quia superate multitudinem hostes carpere multifariam vires Romanas, ut non suffecturas ad omnia, aggressi sunt. simul castra oppugnabantur, simul pars exercitus ad populandum agrum Romanum missa, urbemque ipsam, si qua fortuna daret, tentandam. L. Valerius ad præsidium urbis relictus: consul Posthumius ad arcendas populationes finium missus. nihil remissum ab vlla parte curæ aut laboris, vigiliæ in vrbe, stationes ante portas præsidiaque in muris disposita: & quod necesse erat in tanto tumultu, iustitium per aliquot dies seruatum. Interim in castris Furius Colæ primo quietus obsidione passus esset, in incautum hostem decumana porta erupit: & cum persequi posset, metu substitit, ne qua ex parte altera in castra vis fieret. Furius legatum (frater idem consulis erat) longius extulit cursus: nec suos ille redeuntes persequendi studio, neque hostium ab tergo incursum vidit: ita exclusus, multis sepe frustra conatibus captis, ut viam sibi ad castra faceret, acriter dimicans cecidit. Et consul nuncio circumuenti fratris conuersus ad pugnam, dum se temere magis quam factis

tis caute in mediam dimicationem infert, vulnere
 accepto, ægre ab circumstantibus ereptus, & suorū
 animos turbauit, & ferocios hostes fecit: qui cæde
 legati, & consulis vulnere accensi, nulla deinde vi
 sustineri potuerunt, cum compulsi in castra Romani
 rursus obsiderentur, nec spe nec viribus pares, venis-
 setq; in periculū summa rerum, ni T. Quintius per-
 egrinis copiis cum Latino Hernicoq; exercitu sub-
 uenisset. is intētos in castra Romana & quos, legati-
 que caput ferociter ostentantes ab tergo adortus,
 simul ad signum a se procul editum ex castris eru-
 ptione facta, magnam vim hostium circumuenit.
 Minor cædes, fuga effusior Æquorum in agro fuit
 Romano, in quos prolatos prædam ægētes Posthu-
 mius aliquot locis, quibus opportuna imposue-
 rat præsidia, impetum dedit. ii vagi dissipato agmi-
 ne fugientes in Quintiū victorem cum saucio con-
 sule reuertentem incidere. Tum consularis exerci-
 tus egregia pugna consulis vulnus, legati & cohorti-
 um virtus est cædem. Magnæ clades vitro citroq;
 illis diebus & illata, & acceptæ. difficile ad fidem est
 in tam antiqua re, quot pugnaverint ceciderintve,
 exacto affirmare numero: audent tam en Antias Va-
 lerius cōcipere summas, Romanos cecidisse in Her-
 nico agro V. Mil. ac CCC. Ex prædatoribus Æquo-
 rum, qui populabundi in finibus Romanis vagabā-
 tur, ab A. Posthumio Cos. duo millia & CCC. cæ-
 sos: cæterā multitudinem prædā agentem, qui in-
 ciderit in Quintium, nequaquam pari defunctā esse
 cæde: interfectā inde quatuor millia, & exequendo
 subtiliter numerum, C. C. ait & XXX. Iude Romam
 reditum est, iustitium remissum est. Calum visum
 est ardere plurimo igni, portentaq; alia aut obser-
 uata oculis, aut vanas exterritis ostentauere species.

V.C. His auertendis terrorib. in triduum feriz indictæ,
per quas omnia delubra pacem deū exposcentium
viroꝝ mulierumq; turba implebantur. Cohortes
inde Latine Hernicæq; ab senatu gratiis ob impigri
militiã actis, remissæ domos. Antiatles mille mil-
lites, quia serum auxiliũ post prælium venerant, pro-
pe cū ignominia dimissi. Comitia inde habita. creati
coff. L. Ebutius P. Seruilius, cab. Sext. vt tunc princi-
pium anni agebatur, consulatũ ineunt. Graue tem-
pus, & forte annus pestilens erat vrbi agrisque, nec
hominib. magis quam pecori. & auxere vim morbi
terrores populationis, pecorib. agrestibusq; in urbẽ
acceptis. ea colluuiio mistorum, omnis generis ani-
mantium, & odore insolito vrbanos, & agrestẽ cõ-
fertum in arcta tecta æstu ac vigiliis angebat: mini-
steriaq; inuicẽ ac contagio ipsa vulgabant morbos.
Vix instantes sustinentib. clades repẽte legati Herni-
ci nunciant, in agro suo A. quos Volscosq; coniu-
ctis copiis castra posuisse, inde ingenti exercitu fines
suos depopulari. præterquam quod infreqũs sena-
tus indicio erat sociis, afflictam ciuitatem pestilen-
tia esse, moestum etiam responsum tulere, vt perse
ipsi Hernici cum Latinis res suas tutarentur: vibem
Romam subita deũ ira morbo populari. si qua e-
ius mali quies veniat, vt anno ante, vt semper alias,
sociis opem laturos. Discessere socii, pro tristi nunc-
cio tristiorẽ domũ referentes: quippe quibus perse
sustinendum bellũ erat, quod vix Romanis fulti vi-
ribus sustinuisent. Nõ diutius se in Hernico hostis
continuit. pergit inde infestus in agros Romanos,
etiam sine belli iniuria vastatos. Vbi cū obuius ne-
mo ne inermis quidem fieret, perque omnia non
præsidis modo deserta, sed etiam cultu agresti,
transirent: peruenere ad tertium lapidem Gabina
via.

via. Mortuus Ebutius erat Romanus consul, collega eius Seruilius exigua in spe trahebat animam: affecti pleriq; principū, patrum maior pars, militaris ferre atas omnis: vt non modo ad expeditiones quas in tāto tumultu res poscebat, sed vix ad quietas stationes viribus sufficerent. munus vigiliarum fenatores, qui per aetatem ac valetudinem poterant, per se ipsi obibant: circuitio ac cura adilium plebis erat: ad eos summa rerum, ac maiestas consularis imperii venerat. Deserta omnia sine capite, sine viribus, dii praesides, ac fortuna vrbis tutata est: quae Volscis Aequisque praedonū potius mentē quam hostium dedit. adeo enim nulla spes nō potiundi modo, sed ne ad eundem quidem Romana moenia animos eorū cepit. testaq; procul visa, atq; imminentes tumuli auertere mentes eorū: vt totis passim castris fremitu orto, quid in vasto ac deserto agro, inter tabem pecorum hominumque desides sine praedā tēpus terebant, cum integra loca, Tusculanum agrum opimum copius petere possent? signa repente conuellerēt: transuersisq; itinerib; per Labicanos agros in Tusculanos colles transfirent. eo vis omnis repestaque belli cōuersa est. Interim Hernici Latiniq; pudore etiā nō misericordia solū moti, si nec obtitissent communib; hostib; infesto agmine Romanam urbē petentib; nec opē vllā obsequis sociis ferret, cōiuncto exercitu Romā pergunt. vbi cū hostes non inuenissent, secuti fama ac vestigia, obuii fiunt descendentib; a Tusculano in Albanā valle, ibi handquaquā a quo proelio pugnatū est: fidesq; sua sociis parū felix in praesentia fuit. Haud minor Romae sit morbo strages, quam quanta ferro sociorum facta erat. Consul qui vnus supererat, moritur. mortui & alii clari viri, M. Valerius, T. Virginius Rutilius,

F.C. augures: Ser. Sulpicius, curio maximus, & per ignota capita late vagata est vis morbi: inopsq; senatus auxiliū humani, ad deos populū ac vota vertit. iussu cum coniugibus ac liberis supplicatum ire, pacemq; exposcere deūm. ad id quod sua quemq; mala cogeant, auctoritate publica euocati, omnia delubra implent. strata passim matres crinibus templa verentes, veniam irarum caelestium, finemq; pesti exposcunt. Inde paulatim seu pace deūm impetrata, seu grauiore tempore anni iam circumacto, defuncta morbis corpora salubriora esse coepere: versilq; animis iam ad publicam curam, cum aliquot interregna exissent: P. Valerius Publicola tertio die quā interregnum inierat, consules creat L. Lucretium Tricipitinum, & T. Veturium Geminum, siue ille Vetulus fuit. Ante diem I II. Idus sextiles consulum ineunt, iam satis valida ciuitate, vt non solum arcere bellum, sed vltro etiam inferre posset. Igitur nuntiantibus Hernicis, in fines suos transcendisse hostes, impigre promissum auxilium. duo consulares exercitus scripti. Veturius missus in Volscos ad bellum vltro inferendum. Tricipitinus populationibus arcendis lociorum agro oppositus, non vltra quam in Hernicos procedit. Veturius primo praelio hostes fundit fugatq; Lucretium, dum in Hernicis sedet, praedonum agmen sefellit, supra montes Praenestinos ductum. inde dimissum in campos, vastare agros, Praenestinum Gabinumque: ex Gabino in Tusculanos flexere colles. vrbi quoq; Romae ingens praebitus terror, magis in re subita, quā quod ad arcendam vim parū vintum esset. Q. Fabius praerat vrbi. is armata iuuentute, dispositiq; praedictis tuta omnia ac tranquilla fecit. Itaque hostes praeda ex proximis locis rapta, appropinquare vrbi non ausi,

ausi, cum circumactio agmine redirent. quanto lon-
 gius ab vrbe hostium abscederēt, eo solutiore cura
 in Lucretium incidunt cōsulem, iam ante explora-
 tis itinerib. suis instructum, & ad certamē intentū.
 Igitur pręparatis animis repentino pauore percul-
 sos adorti, aliquanto pauciores multitudine ingen-
 tem fundunt, fugantq; : & compulsos in cauas val-
 les, cum exitus haud inde faciles essent, circumue-
 niunt ibi Volscum nomen prope deletum est. XIII.
 millia CCCCLXX. cecidisse in acie ac fuga. M.
 CCL. viuos captos, signa XXVII. militaria relata,
 in quibusdā annalib. inuenio. vbi et si adiectum ali-
 quod numero sit, magna certe cædes fuit. Victor cō-
 sul ingenti præda potitus, eadē in statua rediit. tum
 cōsules castra cōiungunt, & Volsci Æquiq; afflictas
 vires suas in vnum contulere. Tertia illa pugna eo
 anno fuit, eadem fortuna victoriam dedit. fufis ho-
 stib. etiam castra capta. Sic res Romana in antiquū
 statū rediit: secundaq; belli res extemplo vrbanos
 motus excitauerunt. C. Terentillus Arsa tribunus
 plebis eo anno fuit. is consulib. absentibus ratus lo-
 cum tribunitiis actionibus datum, per aliquot dies
 patrum superbiā ad plebem criminatus, maxime in
 consulare imperiū tanquam nimium, nec tolerabile
 liberę ciuitati, inuehebatur. nomine enim tantum
 minus inuidiosum, re ipsa prope atrocius quam re-
 gium esse. quippe duos pro vno dominos acceptos
 immoderata, infinitaq; potestate: qui soluti atque
 effrenati ipsi, omnes metus legum, omniaq; suppli-
 cia verterent in plebem, quæ ne æterna illis licentia
 sit, legem se promulgaturum, vt quinq; viri creen-
 tur legib. de imperio cōsulari scribendis, quod popu-
 lus in se ius dederit, eo consulem vsurum: nō ipsos
 libidinem ac licentiam suā pro lege habituros. Qua

9.

promulgata lege, cum timerent patres ne absentibus consulibus iugum acciperet, senatus a praefecto urbis Q. Fabio vocatur, qui adeo atrociter in rogationem latoremq; ipsius est inuectus, ut nihil, si ambo consules infesti circumstarent tribunū, relictum minarū atq; terroris sit. Insidiatum cum, & tēpore capto adortū rempublicam, si quem similem eius priore anno inter morbū bellumq; irati dū tribunū dedissent, non potuisse sisti. mortuus duobus cōsulis, iacente ægra ciuitate in colluione omnium rerum, ad tollendum e repub. consulare imperium latūrū leges uisse: ducē Volscis Æ. quiq; ad oppugnandam urbē futurum. Quid tandē illi nō licere, si quid cōsules superbe in aliquē ciuium, aut crudeliter fecerint, diem dicere: accusare his ipsis iudicib. quotū in aliquem s̄uitū sit, non illum consulare imperiū, sed tribunitiā potestatem inuisam, intolerandamq; facere: quam pacatā reconciliatamq; patrib. de integro in antiqua redigi mala. neq; illum se deprecari, quo minus pergat ut cœperit. Vos, inquit Fabius, ceteri tribuni oramus, ut primum omnium cogitetis, potestatem istam ad singulorum auxiliū, nō ad perniciem vniuersorū cōparatam esse: tribunos plebis vos creatos, non hostes patribus, nobis miserum, inuidiosum vobis est, desertam rempublicam inuadi non ius vestrum, sed inuidiam minueritis. agite cum collega, ut rem integram in aduentum: consulum differat, ne Æ. qui quidem ac Volsci mortuo absumptis priore anno cōsulis, crudeli superboq; nobis bello insitit. Agunt cum Terentillo tribuno dilataq; in speciem actione, re ipsa sublata consules ex templo accersiti. Lucretius cum ingenti præda maiore multo gloria rediit. & auget glor. am adueniens exposta omni in campo Martio præda,

vt

vt suum quisq; per triduum cognitum abduceret, V. C.
 reliqua vendita, quibus domini non extitere. De-
 bebatur omnium consensu consuli triumphus: sed
 dilata res est, tribuno de lege agente. id antiquius
 consuli fuit. factata per aliquos dies, tum in senatu
 res, tum ad populum est cessit ad vltimū maiestati
 consulis tribunus, & destitit. Tum imperatori exer-
 cituque honos suus redditus. Triumphauit de
 Volscis Æquiq;, triumphantem secuta suæ legio-
 nes. Alteri consuli datum, vt ouans sine militibus
 urbem iniret. Anno deinde insequenti lex Teren-
 tilla ab toto relata collegio, nouos aggressa consu-
 les est. erant consules P. Volumnus, Ser. Sulpicius. 293.
 Eo anno cælum ardere visum, terra ingenti cōcussa
 motu est. boue locutā, cui rei priore anno fides nō
 fuerat, creditum. Inter alia prodigia & carne pluit:
 quem imbrem ingens numerus auium interuolūtā-
 do rapuisse fertur quod intercidit, sparsum ita iacu-
 isse per aliquot dies, vt nihil odor mutaret. Libri
 per duum viros sacrorum aditi, pericula a conuentu
 alienigenarū prædicta, ne qui in loca summa vrbs
 impetus caedesq; inde fierent. inter cetera monitū,
 vt seditionibus abstineret. Id factum ad impedi-
 endam legem tribuni criminabantur, ingenisque
 aderat certamen. Ecce (vt idem in singulos annos
 orbis volueretur) Hernici nunciant, Volscos & Æ-
 quos, & si accitæ res sint, reficere exercitus: Antii
 summam rei positam Ecetra Antiates colonos pal-
 lam concilia facere: id caput, eas vires belli esse.
 Vt hæc dicta in senatu sunt, delectus edicitur. con-
 sules belli administrationem inter se dispartiri
 iussi: alteri vt Volsci, alteri vt Æqui provincia
 esset. Tribuni coram in foro personarū, fa-
 bulam compositam Volsci belli, Hernicos ad partes

paratos iam ne virtute quidem premi libertatem
 populi Rom. sed arte eludi. quia occisione prope
 occisos Volscos & Æquos mouere sua sponte arma
 posse, iam fides abierit, nouos hostes quari. coloniã
 fidam propinquam infamem fieri, bellum innoxius
 Antiatib. indici, geri cum plebe Romana, quã o-
 ratam armis ex vrbe præcipiti agmine acturi essent,
 exilio & relegatione ciuium vlciscētes tribunos. sic
 ne quid aliud actum putent, victam legem esse: nisi
 dum integra res sit, dum domi, dum togati sint, ca-
 ueant ne possessione vrbs pellātur, ne iugum acci-
 piant, si animus sit, non de fore auxilium. cōsentire
 omnes tribunos, nullum terrorem externū, nullū
 periculum esse. cauisse deos priore anno, vt tuto li-
 bertas defendi posset. Hæc tribuni. At ex parte alte-
 ra consules in conspectu eorū positis sellis delectū
 habebant. eo decurrunt tribuni, concionemq; secū
 trahunt. citati pauci, velut rei experiundæ causa: &
 statim vis coorta. quencūq; licitor iussu cōsulis pre-
 hendisset, tribunus mitti iubebat. neq; suum cuiq;
 dum erat quod intēderes. quemadmodū se tribuni
 gessissent in prohibendo delectu: sic patres in lege
 quæ per omnes comitiales dies ferebatur, impedi-
 enda gerebāt. Initium erat rixæ, cum discedere po-
 pulum iussissent tribuni, quod patres se sum moueri
 haud sinebant. nec fere seniores rei intererāt: quip-
 pe quæ nō consilio regenda, sed permiffa temeritati
 audaciq; esset. multum & consules se abstinabant,
 ne cui in colluione rerum maiestatem suam cōru-
 meliæ offerrent. Caso erat Quintius ferox iuuenis
 qua nobilitate gentis, qua corporis magnitudine ac
 viribus: ad ea munera data a diis, & ipse addiderat
 multa belli decora, faciendamq; in foro, vt nemo
 non

publi

non lingua, non manu promptior in ciuitate haberetur. Hic cum in medio patrū agmine constitisset, eminens inter alios, velut omnes dictaturas consulatusq; gerens in voce ac viribus suis, vnus impetus tribunitios popularesque procellas sustinebat: hoc duce sæpe pulsū foro tribuni, fusa ac fugata plebs est. qui obuius fuerat, multatus nudatusque abibat: vt satis apparet, si sic agi liceret, victam legem esse. Tum prope iam perculsis aliis tribunis, A. Virginius ex collegio vnus Cæsoni capitis diem dicit. atrox ingenium accenderat eo facto magis, quam cōterruebat, eo acrius obstare legi, agitare plebem, tribunos velut iusto persequi bello. accusator pati reum rueret, inuidiæq; flammam ac materiam criminibus suis suggerere: legem interim non tam ad spem perferendi, quam ad lacesendam Cæsonis temeritatem ferre. Ibi multa sæpe abiuentute inconsulte dicta factaq; in vnus Cæsonis suspectum incidunt ingenium, tamen legi resistebatur. Et A. Virginius identidem plebi: Ecquid sentitis iam vos Quirites, Cæsonem simul ciuem, & legem quā cupitis, habere non posse? quamquam quid ego legem loquor? libertati obstat, omnes Tarquinius superbia exuperat, exestate dum consul aut dictator fiat, quem priuatum viribus & audacia regnantē videris. Assentiebantur multi pulsatos se querentes: & tribunum ad rē peragendam vltro incitabant. Jam aderat iudicio dies, apparebatq; vulgo homines in damnatione Cæsonis libertatem agi credere, tum demum coactus cū multa indignitate pressabat singulos, sequebantur necessarii, principes ciuitatis. T. Quintius Capitolinus, qui ter consul fuerat, cum multa referret sua familiæq; decora, affirmabat neq; in Quintia gente neq; in ciuitate Romana tantam indolem tam ma-

tura virtutis vnquam extitisse. suum primum militem fuisse, se saepe vidente pugnasse in hostem. Sp. Furius missum ab Quintio Capitolino sibi eum in dubiis suis rebus venisse subsidio. neminem vnquam cuius magis opera putet rempublicam restitutam. L. Lucretius C o s. anni prioris recenti gloria nitens, suas laudes participare cum Cefone, memorare pugnas, referre egregia facinora, nunc in expeditionibus, nunc in acie suadere, & monere iuuenem egregium instructum natura fortunaeq; omnibus bonis, maximum momentum rerum eius ciuitatis in quacunq; venisset, suum quam alienum malent ciuem esse, quod offendant in eo, feruorem & audaciam, iracundiam quotidie auferre, quod desideretur consilium, id indes crescere: senescentibus vitiis, maturescente virtute, sineret tantum virum sent in ciuitate fieri. Pater inter hos L. Quintius, cui Cincinnato cognomen erat, non iterando laudes, ne cumularet inuidiam, sed veniam erroris atq; adolescentiae petendo, sibi qui non dicto, non facto quemquam offendisset, vt condonarent filium orabat. Sed alii auersabantur preces aut verecundia, aut metu: alii se suosq; multatos querentes, atroci responso iudicium suum praeferebat. Premebat reum, praeter vulgata inuidiam, crimen vnum, quod M. Volscius Fictor, qui ante aliquot annos tribunus plebis fuerat, testis extiterat, se haud multo postquam pestilentia in vrbe fuerat, in iuuentutem grassantem in Subura incidisse. ibi rixam nata esse, fratremq; suum maiorem natu, necdum ex morbo satis validum, pugno ictum a Cefone cecidisse semianime: inter manus domum ablatum, mortuumq; inde arbitrari. nec sibi rem exequi tam atrocem per consules superiorum annorum licuisse. Haec Volscio clamitante, adeo concitati

citati homines sunt, vt haud multum abfuerit, quin
 impetu populi Caeso interiret. Virginius arripi iubet
 hominem, & in vincula duci patricii vi contra vim
 resistuat. T. Quintius clamitat, cui reo capitalis dies
 dicta sit, & de quo futurum propediem iudicium, e-
 um indemnatum indicta causa non debere violari. *e. m. f. c.*
 Tribunus supplicium negat sumpturum se de inde-
 mnato, seruaturum tamen in vinculis esse ad iudi-
 cii diem: vt qui hominem necauerit, de eo supplicii
 sumendi copia populo Rom. fiat. Appellati tribu-
 ni medio decreto ius auxilii sui expediunt: in vincula
 conici vetant: sisti reum, pecuniamq; , nisi sistatur,
 populo promitti, placere pronunciant, summam
 pecuniae quantam æquum esset promitti, veniebat
 in dubium. id ad senatum reicitur. reus, dum con-
 sulerentur patres, retentus in publico est. vades da-
 re placuit, vnum vadem III mil. æris obligarunt.
 quot darentur, permissum tribunis est, decem fini-
 erunt. tot vadib. accusator vadatus est reum. Hic
 primus vades publicos dedit. Dimissus e foro, no-
 ãte proxima iussu consulum in Tuscos in exilium
 abiit. Iudicii die cum excusaretur solum vertisse
 exilii causa, nihilominus Virginitio comitia habente
 collegæ appellati dimisere consilium, pecunia a pa-
 tre exacta crudeliter, vt is diuenditis omnibus bo-
 nis, aliquandiu trans Tiberim veluti relegatus, de-
 uio quodam in tugurio viueret. Hoc iudicium, &
 promulgata lex exercuit ciuitatem: ab externis
 armis ocium fuit, cum velut victores tribuni, per-
 culsis patribus Cæsonis exilio, prope perlatam
 esse crederent legem, & quod ad seniores pa-
 trum pertineret, cessissent possessione reipublicæ:
 iuniores, id maxime quod Cæsonis sodalium fuit,

V.C. auxere iras in plebem, non minuerunt animos, sed ibi plurimum profectum est, quod modo quodam temperauere impetus suos. Cum primo post Celsonis exilium lex coepta ferri est, instructi paratique cum ingenti clientium exercitu sic tribunos, vbi primum summouentes praeuere causam, adorti sunt, vt nemo vnus inde precipuum quicquam glorie domum inuidiae ferret. mille pro vno Celsones extitisse plebes quereretur. Mediis diebus, quibus tribuni de lege non agerent, nihil eisdem illis placidius aut quietius erat, benigne salutare, alloqui plebis homines, domum inuitare, adesse in fora, tribunos ipsos caetera pati sine interpellatione concilia habere, nunquam vlli neque publice neque priuatum truces esse, nisi cum de lege agi coeptum esset: alibi popularis iuuentus erat. Nec caetera modo tribuni tranquille peregere, sed refecti quoque in infrequentem annum, ne voce quidem incommoda, nedum vt vlla vis fieret, paulatim permulcendo, tractandoque mansuefecerant plebem. His per totum annum artibus lex elusa est. Accipiunt ciuitatem placidiorem consules C. Claudius Appii filius, & P. Valerius Publicola. Nichil noui nouus annus attulerat. legis ferendae aut accipiendae cura ciuitatem tenebat. Quantum iuniores patrum plebi se magis insinuant, eo acrius contra tribuni tendebat, vt plebi suspectos eos criminando facerent. coniurationem factam, Celsonem Romae esse, interficiendorum tribunorum trucidandae plebis consilia inita. id negotii datum ab senioribus patrum, vt iuuentus tribunitiam potestatem e republica tolleret, formaque eadem ciuitatis esset, quae ante Sacrum motem occupatum fuerat. Et ab Volscis & A. quis statum iam ac prope solene in singulos annos bellum timebatur, propiusque

propiusq; aliud nouum malum nec opinato exortum. Exules, seruiq; ad quatuor millia hominū, & quingenti duce Ap. Herdonio Sabino, nocte Capitolium atq; arcem occupauere. confestim in arce facta cades eorum qui coniurare, & simul capere arma noluerant, alii inter tumultum præcipientis paucore in forum deuolant. alternæ voces, Ad arma, & Hostes in vrbe sunt, audiebantur. consules & armare plebem, & inermem pati timebant, incerti quod malum repentinum, externum an intestinū, ab odio plebis, an ab seruili fraude vrbe inuasisset. sedabant tumultus, sedando interdum mouebant. nec enim poterat pauida & cōsternata multitudo regi imperio. dant tamen arma, non vulgo tantum vt in incerto hoste præfidiū satis fidū ad omnia esset. soliti reliquum noctis, incertiq; qui homines, quātus numerus hostium esset, in stationibus disponendis ad opportuna omnia vrbe loca egere. Lux deinde aperuit bellum, ducemq; belli. seruos ad libertatē Ap. Herdonius ex Capitolio vocabat. se miserimi cuiusq; suscepisse causam, vt exules iniuria pulsos in patriam reduceret, & seruitutis graue iugū demeret. id malle populo Rom. auctore fieri si sibi spes nō sit, se Volscos & Æquos, & omnia extrema tentaturū & concitaturum. Dilucere res magis patrib. atq; consulibus. præter ea tamen quæ denunciabantur, ne Veientium, neu Sabinorum id consilium esset, timere: & cum tantum in vrbe hostium esset, mox Sabina Hetruscæq; legiones ex cōposito adessent: tum aterni hostes Volsci & Æqui non ad populandos, vt ante, fines, sed ad vrbe vt ex parte captam venirent. Multi & variū timores. inter cæteros imminebat terror seruilis, ne suus cuique domi hostis esset, cui nec credere, nec nō credendo, ne infestior

fieret, fidem abrogare, satis erat tutum. vixque concordia sibi videbatur posse. tantum superantibus aliis
 emergentibus malis nemo tribunos aut plebem timebat: mansuetum id malum, & per aliorum quietem malorum semper exorians, tumque esse peregrino terrore sopitum videbatur. at id prope vnum maxime inclinatis rebus incubuit. tantus enim tribunos furor tenuit, ut non bellum, sed vanam imaginem belli ad auertendos ab legis cura plebis animos Capitolium infedisse contenderent: patriciorum hospites clientisque, si perlata lege frustra tumultuosos esse sentiant, maiore quam venerint silentio abituros. Concilium inde legi perferendae habere, auocato populo ab armis. Senatium interim Consules habent, alio se maiore a tribunis metu ostendente, quam quem nocturnus hostis intulerat. Postquam arma poni, & discedere homines ab stationibus nunciatum est: P. Valerius, collega senatum retinente, se ex curia proripit, inde in templum ad tribunos venit. Quid hoc rei est, inquit, tribuni? Ap. Herdonii ductu & auspicio rempublicam euersuri estis? tam felix vobis corrupendus fuit, qui seruitia vestra non commouit auctor? cum hostes supra caput sint, discedi ab armis, legesque ferri placet? Inde ad multitudinem oratione versa: Si vos vrbis Quirites, si vestri nulla cura tangit, at vos veremini deos vestros ab hostibus captos. Iupiter optimus maximus, Iuno regina & Minerva, alii dii deaque: obsidentur, castra seruatorum publicos vestros penates tenent. haec vobis forma sanae civitatis videtur? tantum hostium, non solum intra muros est, sed in arce, supra forum, curiamque: comitia interim in foro sunt, senatus in curia est: velut cum ocium superat, senator sententiam dicit, alii Quirites suffragium ineunt. non quid

quid patrum plebisque est, consules, tribunos, deos, //
 hominesque omnes armatos opem ferre, in Capi- //
 tolium currere, liberare ac pacare augustissimam il- //
 lam domum Iouis optimi maximi decuit? Romule //
 pater, tu mentem tuam, qua quondam arcem ab //
 his iisdem Sabinis auro captam recepisti, da firipi //
 tuæ: iube hanc ingredi viam, quam tu dux, quam //
 tuus ingressus exercitus est. primus en ego consul, //
 quantum mortalis deum possum, te, ac tua vestigia //
 sequar. Vltimum orationis fuit, se arma capere, vo- //
 care omnes Quirites ad arma. si quis impediât, iam //
 se consularis imperii, iam tribunitiæ potestatis, sa- //
 cratarumque legum oblitum, quisquis ille sit, ubi- //
 cunque sit, in Capitolio, in foro, pro hoste habitu- //
 rum. iuberent tribuni, quoniam in Ap. Herdonium //
 vetarent, in P. Valerium consulem sumi arma au- //
 surum se in tribunis, quod princeps familiæ suæ au- //
 sus in regibus esset. Vim vicinam apparebat futu- //
 ram, spectaculoque seditionem Romanam hostibus //
 fore: nec lex tamen ferri, nec ire in Capitolium con- //
 sul potuit: nox certamina cepta oppressit, tribuni //
 cessere nocti, timentes consulum arma. Amoris inde //
 seditionis auctoribus, patres circumire plebem, in- //
 ferentesque se in circulos, sermones temporis aptos //
 ferere: admonere, vt viderent in quod discrimen //
 república adducerent: nō inter patres ac plebē //
 certamen esse, sed simul patres, plebemque; arcem vr- //
 bis, templa deorum, penates publicos priuatosque //
 hostibus dedi. Dum hæc in foro sedandæ discordiæ //
 causa aguntur, consules interim, ne Sabini, ne Veiens //
 hostis moueretur, circa portas murosque discesse- //
 rant. Eadem nocte & Tusculum de arce, capta, Ca- //
 pitolioque occupato, & alio turbata vrbs statu //
 nuncii veniunt. L. Mamilium Tusculum dictator

erat. is confestim conuocato senatu, atq; introductis nunciis, magnopere censet, ne expectent dum ab Roma legati auxilium petentes veniant: periculum ipsum, discrimenq; ac foeciales deos, fidemque foederum id poscere. demerendi beneficio tam potentem, tam propinquam ciuitatem, nunquam parum occasionem daturos deos. Placet ferri auxilium iuuentus conscribitur, arma dantur. Romam prima luce venientes, procul speciem hostium praebere. Æqui aut Volsci venire visi sunt. deinde vbi vanus terror abiit, accepti in urbem agmine in forum descendunt. ibi iam P. Valerius relicto ad portam praefidia collega, instruebat aciem. auctoritas viri mouerat, affirmantis Capitolio recuperato, & vrbe pacata, si se doceri suisissent, quæ fraus ab tribunis occulta in lege ferretur, memorem se maiorum suorum, memorem cognominis, quod populi colendi velut hereditaria cura sibi a maioribus tradita esset, concilium plebis non impediturum. hunc duces secuti nequicquam reclamantibus tribunis, in cliuam Capitolinum erigunt aciem. adiungitur & Tusculana legio. certare loci ciuesq; vtri recuperatae arcis suum decus facerent, dux vterq; suos adhortatur. Trepidare tum hostes: nec vlli satis rei praeterquam loco fidere. trepidantibus inferunt signa Romani, sociiq;. Iam in vestibulum peruerant templum, cum P. Valerius inter primores pugnam cæs interficitur. P. Volumnus consularis vidit cadentem. is dato negotio suis vt corpus obtegerent, ipse in locum vicemq; consulis prouolat. præ ardore impetuq; tantæ rei sensus non peruenit ad militem. prius vicit, quam se pugnare sine duce sentiret. Multi exulum cæde sua foedauere templum, multi viui capti. Herdonius interfectus. Ita Capitolium recuperatum.

tum. De captiuis, vt quisq; liber aut seruus esset sua fortuna a quoque sumptum supplicium est. Tusculanis gratia acta: Capitolium purgatum, atq; lustratum. In consulis domum plebes quadrantes, vt funere ampliore efferreretur, iactasse fertur. Pace parta, instare tum tribuni patribus, vt P. Valerii fidem exoluerent: instare Claudio, vt collega deos manes fraude liberaret, agi de lege siceret. Cōsul ante quā collegam sibi subrogasset, negare passurum agi de lege, nā tenere contentiones vsq; ad comitia consulis subrogandi. Decembri mense summo patrum studio L. Quintius Cincinnatus pater Cæsonis consul creatur, qui magistratum statim occiperet. Perculsa erat plebes consulem habitura iratum, potentem fauore patrum, virtute sua, tribus liberis, quorum nemo Cæsoni cedebat magnitudine animi, cōsiliū & modum adhibendo vbi res posceret, priores erant. Is vt magistratum iniiit, assiduus concionibus pro tribunali non in plebe coercenda, quam senatu castigando vehementior fuit. cuius ordinis languore, perpetui iam tribuni plebis non vt in republica populi Romani, sed vt in perdita domo, lingua, criminibusq; regnarēt cum Cæsonis filio suo virtutem, constantiam, omnia iuuentutis belli domique decora pulsa ex vrbe Romana, & fugata esse. loquaces, seditiosos, semina discordiarum, iterum ac tertium tribunos pessimis artibus regia licentia viuere Aulus, inquit, ille Virginius, quia in Capitolio non fuit, minus supplicii, quam Ap. Herdonius meruit: plus hercule aliquanto, qui vere rem æstimare velit. Herdonius si nihil aliud, hostem se fatendo, prope denunciauit, vt arma caperetis. hic negando bella esse, arma vobis ademit, nudosque serus vestris & exulibus obiecit. & vos (C. Claudii pace, & P.

„ Valerii mortui loquar) prius in clium Capitolinū
 „ signa intulistis, quam hos hostes de foro tolleretis?
 „ pudet deorum, hominumque, cum hostes in arce,
 „ in Capitolio essent, exulum & feruorum dux pro-
 „ fanatis omnibus, in cella Iouis optimi maximi ha-
 „ bitaret, Tusculi ante quam Romæ sumpta sunt ar-
 „ ma. in dubio fuit, utrum L. Mamilius Tusculanus
 „ dux, an P. Valerius & C. Claudius consules Roma-
 „ nam arcem liberarent. & qui ante Latinos, ne pro fe-
 „ quidem ipsis, cum in sinibus hostem haberent, at-
 „ tingere arma passis sumus: nunc nisi Latini sua spon-
 „ te arma sumsisent, capti & deleti eramus. Hoc est,
 „ tribuni, auxilium plebi ferre: in rem eam, hosti
 „ trucidandam obicere? scilicet si quis vobis humili-
 „ mus homo de vestra plebe, quam partem veluti ab-
 „ ruptam a cetero populo, vestram patriam, peculia-
 „ remq; rem pub. fecistis, si quis ex his domum suam
 „ obsessam a familia armata nunciaret, ferendum au-
 „ xilium putaretis: Iupiter optimus maximus, exu-
 „ lum atq; feruorum septus armis, nulla humana ope
 „ dignus erat: & hi postulant, vt sacro sancti habeantur,
 „ quibus ipsi dii neq; sacri, neq; sancti sunt: Ate-
 „ nim diuinis humanisque obruti sceleribus, legem
 „ vos hoc anno perlaturos dicistis: tum hercule illo
 „ die, quo ego consul sum creatus, male gesta respu-
 „ blica est: peius multo quam cum P. Valerius consul
 „ perit, si tuleritis. iam primum omnium, inquit, Qui-
 „ rites, in Volscos & Æ. quos mihi atq; collega legio-
 „ nes ducere in animo est. nescio quo fato magis bel-
 „ lantes, quam pacati propitios habemus deos. quan-
 „ tum periculum ab illis populis fuerit, si Capitolium
 „ ab exilibus obsessum sciscent, suspicari de preterito,
 „ quam re ipsa experiri, est melius. Moverat plebem
 „ oratio consulis, erecti patres restitutam credebant

tempulicam. Consul alter comes animosior, quam auctor, suscepisse collegam priorem actionem, tam grauis rei facile passus, in peragendis consiliis, consularis officii partem ad se vendicabat. Tum tribuni eludentes velut vana dicta, persequi, querendo quonam modo exercitum eductum consules essent, quos delectum habere nemo passurus esset? Nobis vero, inquit Quintius, nihil delectu opus est, cum quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos se iussu consulis, nec iniussu abituros. edicimus itaque, omnes qui in verba iurastis, crastina die armati ad lacum Regillum adsitis. Cauillari tamen tribuni, & populum exoluere religione velle: priuatim eo tempore Quintium fuisse, cum sacramento adacti sint. sed nondum hæc, quæ nunc tenet seculum, negligentia deum venerat: nec interpretando sibi quisque iusiurandum & leges aptas faciebat, sed suos potius mores ad ea accommodabat. Igitur tribuni, vt impediendæ rei nulla spes erat, de proferendo exercitu agere, eo magis, quod & augures iustos adesse ad Regillum lacum fama exierat: locumque inaugurari, vbi auspicato cum populo agi posset: vt quicquid Romæ vi tribunitiæ rogatum esset, id comitiis ibi abrogaretur. omnes id iusiuros, quod consules vellent. neque enim prouocationem esse longius ab vrbe mille passuum: & tribunos, si eo veniant, in alia turba Quiritium subiectos fore consulari imperio. Terrebant hæc: sed ille maximus terror animos agitabat, quo sapius Quintius dictitabat, se consulum comitia non habiturum. non ita ciuitatem ægram esse, vt consuetis remediis fisci possit. dictatore opus esse reipublicæ, vt qui se mouerit ad sollicitandum

statum ciuitaris, sentiat sine prouocatione dictaturam esse. Senatus in Capitolio erat. eo tribuni cum perturbata plebe veniunt. multitudo clamore ingenti nunc cōsulum, nunc patrum fidem implorat. nec ante mouerunt de sententia consulem, quam tribuni se in auctoritate patrum futuros esse polliciti sunt. Tunc referente consule de tribunorum & plebis postulatis, senatusconsulta fiunt: neq; tribuni legem eo anno ferrent, neq; consules ab vrbe exercitum educerent. in reliquum magistratus continuari, & eisdem tribunos refici, iudicare senatum contra rempub. esse. Consules fuere in patrū potestate, tribuni reclamantib. consulib. refecti: patres quoq; ne quid cederent plebi, & ipsi L. Quintium, & consulem reficiebant. Nulla toto anno vehementior actio consulis fuit. Mirer, inquit, si vana vestrā, & patres conscripti, ad plebem auctoritas est? vos eleuatam eam. quippe quia plebs senatusconsultum in continuandis magistratib. soluit, ipsi quoq; soluti id sit plus posse in ciuitate: plus leuitatis ac licentia habere. leuius enim, vaniusq; profecto est, sua decreta & consulta tollere, quam aliorum. imitemini patres cōscripti turbam inconsultam, & qui exemplo aliis esse debetis, aliorum exemplo peccetis potius, quam alii vestro recte faciāt: dum ego ne imiter tribunos, nec me contra senatusconsultum consulem renunciari patiar. Te vero C. Claudii adhortor, vt & ipse populum Rom. hac licentia arceas: & de me hoc tibi persuadeas, me ita accepturum, vt non honorem meum a te impeditum, sed gloriam spreti honoris auctam, inuidiamq; quæ ex cōtinuato eo impenderet, leuatam patrem. Communiter inde edicunt, ne quis L. Quintiū consulem faceret. si quis

si quis fecisset, se id suffragium non obseruatu-
 ros. *V. C.*
 Consules creati Q. Fabius Vibulanus tertium, & L.
 Cornelius Maluginensis. Censuræ actus eo anno. lu-
 strum propter Capitolium captum, consulem occi-
 sum, condidit religioſum fuit. *295.*
 Q. Fabio, & L. Cornelio
 consilibus, principio anni statim res turbulenta: in-
 stigabant plebem tribuni. bellum ingens à Volſcis
 & Æquis Latini atq; Hernici nunciabant: iam An-
 tium Volſcorum legiones esse, & ipsam coloniam
 ingens metus erat defecturam: ægreq; impetratum
 a tribunis, vt bellum preuerti sinerent. Consules in-
 de partiti prouincias. Fabio vt Antium legiones du-
 ceret, datum: Cornelio vt Romæ præſidio eſſet, ne
 qua pars hostium, qui Æquis mos erat, ad populan-
 dum veniret. Hernici & Latini iuſſi milites dare ex
 fœdere, duæque partes sociorum in exercitu, tertia
 ciuium fuit. Postquam ad diem præſtitutum vene-
 runt socii, consul extra portam Capenam castra lo-
 cat: inde luſtrato exercitu Antium profectus, haud
 procul oppido statimq; hostium conſedit. Vbi cum
 Volſci, quia nondum ab Æquis venisset exercitus,
 dimicare non auſi, quemadmodum quieti vallo se
 tutarentur, pararent: postero die Fabius non permi-
 ſſam vnam sociorum ciuiumq; , sed trium populo-
 rum tres separatim acies circa vallum hostium in-
 ſtruxit. ipſe erat medius cum legionibus Romanis.
 inde ſignum obſeruare iuſſit, vt pariter & socii rem
 inciperent, referretq; pedem, si receptui ceciniſſet:
 equites item ſua cuiq; parti poſt principia collocat.
 Ita trifariam adortus castra circumuenit, & cum
 vndique inſtaret, non ſuſtinentes impetum Vol-
 ſcos vallo deturbat. transgreſſus inde minutiones,
 pauidam turbam inclinatanque in partem vnam
 caſtris expellit. inde effuſe fugientes eques, cui ſu-

perare vallum haud facile fuerat, cum ad id spectator pugnae astitisset, libero campo adeptus, parte victoriae fruitur, terribus cædendo. Magna & in castris, & extra munimenta cædes fugientium fuit: sed præda maior, quia vix arma secum efferre hostis potuit. deletusque exercitus foret, ni fugientes silus texissent. Dum ad Antium hæc geruntur, interim Æqui robore iuuentutis præmissis, arcem Tusculanam improvisè nocte capiunt: reliquo exercitu haud procul mœnibus Tusculi confidunt, ut distenderent hostium copias. Hæc celeriter Romam, ab Roma in castra Antium perlata, mouent Romanos haud secus, quam si Capitolium captum nunciaretur, adeo & recens erat Tusculanorum meritum, & similitudo ipsa periculi reposcere datum auxilium videbatur. Fabius omiſſis omnibus, prædam ex castris raptim Antium conuehit. ibi modico præsidio relicto, citatum agmen Tusculum rapit. nihil præter arma, & quod cocti ad inanum fuit cibi, ferre militi licuit. Commeatum ab Roma consul Cornelius subuehit. Aliquot menses Tusculi bellatarum parte exercitus consul castra Æquorum oppugnabat, partem Tusculanis dederat ad arcem recuperandam, vi nunquam eo subire potuit. fames postremo inde detraxit hostem. quo postquam ventum ad extremum est, inermes, nudique omnes sub iugum ab Tusculanis missi. hos ignominiosa fuga domum se recipientes, Romanus consul in Algido cõsecutus, ad nomen est) exercitu relicto, castra locat. Et alter cõsul, postquam mœnibus Romanis iam pulso hoste periculum esse deserat, & ipse ab Roma profectus. Ita bifariam cõsules ingressi hostium fines, ingenti certamine hinc Volcos, hinc Æquos populantur.

Eodem

Eodem anno descisse Antiates, apud plerosque au-
 flores inuenio. L. Cornelium consulem id bellum
 gessisse, oppidumq; cepisse. certum affirmare, quia
 nulla apud vetustiores scriptores eius rei mētio est,
 non ausim. Hoc bello perfecto, tributum domi
 bellum patres tētriat. Clamant, fraude fieri, quod
 foris teneatur exercitus: frustrationem eam legis
 tollendæ esse, se nihilominus rem susceptam pera-
 cturos. Obtinuit tamen P. Lucretius præfectus vr̄bis,
 vt actionos tributaria in aduentum consulum dif-
 ferrentur. Erat & noua exorta causa motus. A. Cor-
 nelius, & Q. Seruilius quæstores, M. Volscio, quod
 falsus haud dubio testis in Cæsonem extitisset, diem
 dixerant. multis enim emanabat iudiciis, neque
 fratrem Volscii, ex quo semel fuerit ager, vnquam
 non modo visum in publico, sed ne assurrexisset qui-
 dem ex morbo, multorumque tabe mensium mor-
 tuum: nec his temporibus, in quæ testis crimen cō-
 iecisset, Cæsonem Romæ visum: affirmantibus, qui
 vna meruerant, secum eum tum, frequentemque
 ad signa sine vllō comœatu fuisse. ni ita esset, mul-
 ti priuatim ferebant Volscio iudicem. Cum ad iudi-
 cium ire non auderet, omnes eæ res in vnum con-
 gredientes, haud magis dubiam damnationem Vol-
 scii, quam Cæsonis Volscio teste fuerat, faciebant.
 in mora tribunum erant, qui comitia quæstores habe-
 re de reo, nisi prius habita de lege essent, passu-
 ros negabant. ita extracta vtraque res in consu-
 lum aduentum est. Qui vbi triumphantes victore
 cum exercitu in vr̄bem inierunt, quia silentium
 de lege erat, perculos magna pars credebant tri-
 bunos. at illi (etenim extremum anni iam erat)
 quantum affectantes tribunatum, in comitio-
 rum disceptationem ab lege certamen euerterant,

7. C. & cūm consules nihilo minus aduersus continua-
 tionem tribunatus quam si lex minuendæ suæ ma-
 iestatis causa promulgata ferretur, tetendissent, vi-
 ctoria certaminis penes tribunos fuit. Eodem anno
 Æ. quis pax est petentibus data. Censuræ, res prioræ
 anno inchoata, perficitur: idq; lustrum ab origine
 vr̄bis decimū conditum. Fuerunt censæ ciuium ca-
 pita centum triginta duo millia, CCCCXIX. Cō-
 sulum magna domi bellique eo anno gloria fuit:
 quod & foris pacem peperere: & domi, et̄i non cō-
 cors, minus tamen quam alias infesta ciuitas fuit. L.

296. Minutius inde, & L. Nautius consules facti, duas re-
 siduas anni prioris causas exceperunt. Eodem mo-
 do consules legem, tribuni iudicium de Volscio im-
 pediebant: sed in quæstoribus nouis maior vis,
 maior auctoritas erat. Cum M. Valerio Valerii filio, Vo-
 lesi nepote, quæstor erat T. Quintius Capitolinus,
 qui ter consul fuerat. is quoniam neq; Quintia fa-
 milia: Caso, neq; reipub. maximus iuuenum resti-
 tuti posset, falsum testem, qui dicendæ causæ inno-
 xio potestatem ademisset, iusto ac pio bello perse-
 quebatur. Cum Virginius maxime ex tribunibus de-
 lege ageret, duūm mensium spacium cōsulibus da-
 tum est ad inspiciendam legem: vt, cum edocuisset
 populum, quid fraudis occultæ ferretur, sineret de-
 inde suffragium inire. hoc interualli datum, res trā-
 quillas in vr̄be fecit. Nec diuturnam quietem Æ-
 qui dederunt: qui rupto fœdere, quod ictum erat
 prioræ anno cum Romanis, imperium ad Gracchū
 Cluiliūm deferunt. is tum longe princeps in Æ. quis
 erat. Graccho duce in Lanuuium agrum, inde in
 Tusculanum hostili populatione veniunt, pleni-
 quæ in Algido castra locant. In ea castra Q. Fabius,
 P. Volumnii, A. Posthumii legati ab Roma vene-
 runt

runt questum iniurias, & ex eo federe res repeti-
 tum. eos Æquorum imperator, quæ mandata ha-
 bebant ab senatu Romano, ad quercum iubet dice-
 re: se alia interim acturum. quercus ingens arbor
 prætorio imminebat, cuius umbra opaca sedes erat.
 Tum ex legatis vnus abiens, Et hæc, inquit sacrata
 quercus, & quicquid deorum est, audiant fœdus
 a vobis ruptum, nostrisq; & nunc querelis adint, &
 mox armis, cum deorū hominumq; simul violata
 iura exequemur. Romam vt redire legati, senatus
 iussit alterum consulem contra Gracchum in Al-
 gidum exercitum ducere: alteri populationem fini-
 nium Æquorum prouinciam dedit. Tribuni suo
 more impedire delectum, & forsitam ad vltimum
 impedissent, sed nouus subito additus terror est. Vis
 Sabinorū ingens prope ad mœnia vrbs infesta
 populatione venit. fœdati agri, terror iniectus vrbi
 est. tum plebs benigne arma cepit: reclamanti-
 bus frustra tribunis, magni duo exercitus scripti. al-
 terum Nautius contra Sabinos duxit. castrisq; ad E-
 retum positus, per expeditiones paruas plerunq; no-
 cturnis incurfionibus tantam vastitatē in Sabino a-
 gro reddidit, vt comparati ad eā prope intacti bello
 fines Romani viderentur. Minucio neque fortuna,
 nec vis animi eadem in gerendo negotio fuit. nam
 cum haud procul ab hoste castra posuisset, nulla ma-
 gnopere clade accepta castris se pauidus tenebat.
 Quod vbi senserant hostes, creuit ex metu alieno (vt
 fit) audacia: & nocte adorti castra, postquam parum
 vis aperta profecerat, munitiones postero die circū-
 dant. Quæ priusquam vndiq; valle obiecto clauderēt
 exitus, quinque equites inter stationes hostium
 emissi, Romam pertulerunt, consulem, exercitum,
 que obsideri. Nihil tam nec opinatum, nec tam in-

speratum accidere potuit. itaque tantus pavor, tantaque trepidatio fuit, quanta si urbem, non castra, hostes obsiderent. Nautium consulem accerunt in quo cum parum praesidii videretur, dictatoremque dici placeret, qui se percussam restitueret, L. Quintius Cincinnatus consensu omnium dicitur. Operae precium est audire, qui omnia praedivitiis humana spernunt, neque honori magno locum, neque virtuti putant esse, nisi ubi effuse affluant opes. Spes unica imperii populi Rom. L. Quintius trans Tiberim contra eum ipsum locum ubi nunc Naualia sunt, quatuor iugerum colebat agrum, quae prata Quintia vocantur. Ibi ab legatis seu fossam fodiens bipallio innixus, seu cum araret, operi certe, id quod constat, agresti intentus, salute data inuicem, redditaque, rogatus ut (quod bene verteret ipsi, rei que publica) rogatus mandata senatus audiret. admiratus, rogatusque, Satis salua essent omnia, togam propece et turgurio proferre uxorem Raciliam iubet. qua simul absterfo pulvere ac sudore velatus processit. dictatorem eum legati gratulantes consalutant, in urbem vocant: qui terrior sit in exercitu exponunt. Navis Quintio publice parata fuit, transiectumque tres obuiam egressi filii excipiunt, inde alii propinqui atque amici, tum patrum maior pars ea frequentia stipatus, antecedentibus lictoribus deductus est domum. & plebis concursus ingens fuit: sed ea nequaquam tam laeta Quintium vidit, & imperii nimium, & virum in ipso imperio vehementi rem rata. Et illa quidem nocte nihil, praeterquam vigilatum est in vrbe. Postero die dictator cum ante lucem in forum venisset, magistrum equitum dicit L. Tarquinium patriciae gentis, sed qui cum stipendia pedibus propter paupertatem fecisset, bello tamen

primus longe Romanæ iuuentutis habitus esset.
 Cum magistro equitum in concionem venit, iusti-
 tium edicit, claudi tabernas tota vrbe iubet, vetat
 quenquam priuatæ quicquam rei agere. Tum qui-
 cunque ætate militari essent, armati cum cibariis in
 dies quinque coctis, vallibusq; duodenis ante solis occa-
 sum Martio in campo adessent, quibus ætas ad mili-
 tandum grauior esset, vicino militi, dum is arma
 pararet, vallumq; peteret, cibaria coquere iussit. Sic
 iuuentus discurrit ad vallum petendum, sumpserunt
 vnde cuique proximum fuit: prohibitus nemo est:
 impigreq; omnes ad edicta dictatoris præsto fuere.
 Inde composito agmine non itineri magis apto,
 quam prælio, si res ita tulisset, legiones ipse dictator,
 magister equitum suos equites ducit. In vtroque
 agmine, quas tempus ipsum posebat, adhortatio-
 nes erant: adderent gradum: maturato opus esse, vt
 nocte ad hostem peruenire possent. consulê exerci-
 tumq; Romanum obsideri, tertium diem iam clau-
 sos esse: quid quæque nox aut dies ferat, incertum
 esse: puncto sæpe temporis maximarum rerum
 momenta verti. Accelera signifer, sequere miles,
 inter se quoque gratificantes ducibus clamabant.
 media nocte in Algidum perueniunt: & vt sense-
 re iam prope hostes esse, signa constituunt. Ibi di-
 ctator quantum nocte prospici poterat, equo cir-
 cumuectus, contemplatusque qui tractus castror-
 rum, quæque forma esset, tribunis militum im-
 perauit, vt sarcinas in vnum conici iubeant, mili-
 tem cum armis valloque redire in ordines suos. facta,
 quæ imperauit. Tum quo fuerat ordine in via,
 exercitum omnem longo agmine circumdat ho-
 stium castris: & vbi signum datum sit, clamo-
 rem omnes tollere iubet: clamore sublato, ante se

quenque ducere fossam, & iacere vallum. Edito imperio signum secutus est, iussa miles exequitur, clamor hostes circumsonat. superat inde castra hostium, & in castra consulis venit: alibi pauorem, alibi gaudium ingens facit. Romani civilem esse clamorem, atque auxilium adesse inter se gratulantes, vltro ex stationibus ac vigiliis territant hostem. Consul differendum negat. illo clamore non aduentum modo significari, sed rem ab suis ceptam mirumque esse, ni iam exteriori parte castra hostium oppugnatur. itaq; arma suos capere, & se subsequi iubet. Nocte inritum praelium est. legionibus dictatoris clamore significantibus ab ea quoq; parte rem in discrimine esse. Iam se ad prohibenda circumdari opera. qui parabant, cum ab interiore hoste praelio cepto, ne per media sua castra fieret eruptio, a munientibus ad pugnantem introrsum versi, vacuum noctem operi dederunt. pugnatumque cum consule ad lucem est: luce prima iam circumvallati ab dictatore erant, & vix aduersus vnum exercitum pugnam sustinebant: tum a Quintiano exercitum, qui confestim a perfecto opere ad arma rediit, inuaditur vallum. hic instabat noua pugna, illa nihil remiserat prior, tum ancipiti malo urgente, a praelio ad preces versi, hinc dictatorem, hinc consulem orare, ne in occisione victoria ponerent, vt inermes se inde abire sinerent. Ab consule ad dictatorem ire iussis, ignominiam in sensus addidit Gracchum Cluilium ducem, principesq; alios victos ad se adduci iubet: oppido Corbione de cedi sanguinis se. quorum non egere licere abire, sed, vt exprimat, tandem confessio, subactam domitamq; esse gentem, sub iugum abituros. Tribus hastis iugum fit, humi fixis duabus: superq; eas transfuersa vna deligata, sub hoc iugo dictator. quos misit.

nite. Castris
 iudex em
 alio dedit co
 lan mtegan
 tro hoste, cu
 dote consule
 la legionibus
 ficut iussu
 mperio meli
 videntur m
 timor. & cor
 oneseie, &
 metis. 3. om
 stus. vniup
 te vibem iug
 doos, militat
 et onatus. e
 mium dom
 lile solenit
 sicut sunt. B
 fious cuncti
 magistratu
 ras sen missi
 obstitit me
 vram abire
 lo accepta f
 ulterum c
 ipse ea quo
 fuis facere
 equorum de
 cius aberan
 tuere ple
 erant. Lu
 iugatos, ob i

misit. Castris hostium receptis, plenis omnium rerū
 (nudos enim emiserat) pradam omnem suo tantū
 militi dedit. consularem exercitum, ipsūq; consu-
 lem increpans: Carebis, inquit, pradae parte miles,
 ex eo hoste, cui prope pradae fuisti. & tu L. Minuti-
 donec consularem animum incipias habere, legatus
 his legionibus praeris. Ita se Minutius abdicat con-
 sulatu. iussusq; ad exercitum manet. Sed adeo tum
 imperio meliori animus mansuete obediens erat,
 ut beneficii magis quam ignominiae hic exercitus
 memor, & coronam auream dictatori librae pondo
 decreuerit, & proficiscentem eum patronum salu-
 tauerit. Romae a Q. Fabio praefecto urbis senatus ha-
 bitus, triumphantem Quintiū quo veniebat agmi-
 ne urbem ingredi iussit. ducti ante currum hostium
 duces, militaria signa praelata, secutus exercitus pre-
 da onustus, epulae instructae dicuntur fuisse ante om-
 nium domos: epulantesq; cum carmine triūpha-
 li, & solennibus iocis comestantium modo currum
 secuti sunt. Eo die L. Mamilio Tusculano approban-
 tibus cunctis ciuitas data est. Confestim se dictator
 magistratu abdicasset, ni comitia M. Volscii falsi tes-
 tis tenuissent: ea ne impedirent tribuni, dictatoris
 obstiterit metus. Volscius damnatus, Lanunium exu-
 latum abiit. Quintius XVI. die dictatura in sex men-
 ses accepta se abdicauit. Per eos dies consul Nautius
 ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat. Ad vastatos
 agros ea quoque clades accessit Sabinis. Minutio
 Fabius successor in Algidum missus. Extremo anno
 agitatam de lege ab tribunis est. sed quia duo exer-
 citus aberant, ne quid ferretur ad populum, patres
 tenuere plebes vicit, ut quintum eisdem tribunos
 crearent. Lupos visos in Capitolio ferunt a canibus
 fugatos, ob id prodigium lustratum Capitolium esse.

- V.C. Hæc eo anno gesta. Sequuntur consules Q. Minu-
 297. cius, M. Horatius Pulvillus. Cuius initio anni cum
 foris ocium esset, domi seditiones iidem tribuni, ead-
 em lex faciebat. vltimusq; ventum foret, adeo ex-
 arserant animis, ni velut dedita opera nocturno im-
 petu Æquorum Corbione amissum præsidium
 nunciatum esset. Senaturn consules vocant, iubentur
 subitarium scribere exercitum, atque in Algidum
 ducere. Inde posito legis certamine, noua de
 delectu contentio exorta. vincebaturq; consulare
 imperiū tribunicio auxilio, cū alius additur terror:
 Sabinum exercitum prædatum descendisse in ag-
 gros Romanos, inde ad urbem venire. is metus per-
 culit, vt scribi militem tribuni sinerent, nō sine pæ-
 ctione tamen, vt quoniam ipsi quinquennium elu-
 sū essent, paruumq; id plebi præsidium foret, decem
 deinde tribuni plebis crearentur. Expressit hoc ne-
 cessitas patribus, id modo exceperere, ne postea eod-
 em tribunos iuberent. Tribunitia comitia, ne id
 quoq; post bellum, vt cætera, vanum esset, exem-
 plo habita. Tricesimosexto anno a primis tribunis
 plebis, decem creati sunt. bini ex singulis classibus.
 itaq; cautū est, vt postea crearentur. Delectū dein-
 de habito, Minucius contra Sabinos profectus, non
 inuenit hostem. Horatius, cum iam Æqui Corbione
 interfecto præsidio Hortanam etiā cepissent, in Al-
 gido pugnat, multos mortales occidit; fugat hostem
 nō ex Algido modo, sed a Corbione Hortanaq;. Cor-
 bionem etiā diruit propter proditiū præsidia. Dein-
 298. de M. Valerius, Sp. Virginus consule. facti. Domi
 forisq; ocium fuit. annona propter aquarum intem-
 periem laboratum est. De Auentino publica
 lata lex est. Tribuni plebis iidem relecti. Hi sequen-
 299. te anno, T. Romulus & C. Veturio consulibus, legē
 omni-

omnibus concionibus suis celebrant. pudere se nu- *V.C.*
 meri sui nequicquam aucti, si ea res æque suo bien-
 nio iaceret, ac toto superiore lustro iacuisset. Cum
 maxime hæc agerent, trepidi nunciū ab Tusculo ve-
 niunt, & quos in agro Tusculano esse. Fecit pudorē
 recens eius populi meritū morādi auxilii. ambo cō-
 sules cum exercitu missi, hostem in sua sede in Al-
 gido inueniunt. ibi pugnatum, supra septem mil-
 lia hostium caesa: alii fugati: præda parta ingens. eam
 propter inopiam ærarii consules vendiderunt. inui-
 dia tamen res ad exercitum fuit. ea denique tribu-
 nis materiam criminandi ad plebem consules præ-
 buit. Itaque ergo ut magistratu abiere, *Sp. Tarpeio, 300.*
A. Æternio consulibus dies dicta est, Romulio ab *C.*
Claudio Cicerone tribuno plebis, *Veturio* ab *L.*
Haliene ædili plebis. uterque magna patrum indi-
 gnatione damnatus: Romulus decem millibus æ-
 ris, *Veturius* X V. millibus. Ne hæc priorū calamitas
 consulum segniores novos fecerat consules, & se
 damnari posse aiebāt: & plebem, & tribunos legem
 ferre nō posse. Tum abiecta lege, quæ promulgata
 consenuerat, tribuni lenius agere cum patribus. Fi-
 nem tandem certaminum facerent, si plebei leges
 displicerent. at illi communiter legumlatores & ex
 plebe, & ex patrib. qui utrisque vtilia ferrent, qua-
 que æquandæ libertatis essent, finerent creati.
 Rem non aspernabantur patres, daturum leges
 neminem nisi ex patribus aiebant. Cum de legi-
 bus conueniret, de latore tantum discreparet:
 missi legati Athenas *Sp. Posthumius Albus, T. Man-*
lius, P. Sulpicius Camerinus, iussique inclytas leges
 Solonis describere, & aliarum Græciæ ciuitatum in-
 stituta, mores, iuraque noscere. Ab externis bellis
 quietus annus fuit, quietior insequens *P. Curatio,*

301. *V.C.* & Sex. Quintilio consulibus, perpetuo silentio tribunorum quod primo legatorum qui Athenas ierant, legumque peregrinarum expectatio praeiuit: deinde duo simul mala ingentia exorta, fames, pestilentiaque; foeda homini, foeda pecori. vastati agri sunt: vrbs affiduis exhausta funeribus, multae & clarae lugubres domus. Flamen Quirinalis Ser. Cornelius mortuus: augur C. Horatius Pulullus: in cuius locum C. Veturium eo cupidius, quia damnatus a plebe erat, augures legere. mortuus consul Quintilius. quatuor tribuni plebis. multiplici clade foedatus annus. ab hoste ocium fuit. Inde consules C. Menenius, P. Sextius Capitolinus. neque eo anno quicquam belli externi fuit. domi motus orti. iam redierant legati cum Atticis legibus. eo intentius instabant tribuni, ut tandem scribendarum legum initium fieret. Placet creari decem viros sine prouocatione, & ne quis eo anno alius magistratus esset. admiserentur ne plebei, conuenerunt aliquandiu fuit. postremo concessum patribus. modo ne lex Aelia de Auentino, aliaque sacrae leges abrogarentur. Anno trecentesimo altero quam condita Roma erat, iterum mutata forma ciuitatis, ab consulibus ad decem viros, quemadmodum ab regibus ante ad consules venerat, translatum imperio. Minus insignis, quia non diuturna mutatio fuit. lata enim principia magistratus eius nimis luxuriant. eo citius lapsa res est. repetitumque duobus. uti mandaretur consulum nomen, imperiumque. Decemviri creati Ap. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius, C. Iulius, A. Manlius, P. Sulpicius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Posthumius. Claudio & Genutio, quia designati consules in eum annum fuerant, pro honore honor redditus: & Sextio alteri consulum prioris anni, quod eam rem collega inuito
- 302.
- 303.

uito ad patres reulerat. his proximi legati tres ha-
 biti, qui Athenas ierant: simul vt pro legatione tam
 longinqua præmio esset honos: simul peritos legū
 peregrinarum ad condenda noua iura vsū fore
 credebāt: suppleuere cæteri numerum. Graues quo-
 que atate electos nouissimis suffragiis ferunt, quo-
 minus ferociter aliorum scitis aduersarentur. Regi-
 men totius magistratus penes Appium erat, fauo-
 re plebis: adeoq; nouum sibi ingenium induerat, vt
 plebicola repente, omniq; auræ popularis capta-
 tor euaderet, pro truci sæuoque insectatore plebis.
 Decimo die ius populo singuli reddebant. eo die
 penes præfectum iuris fasces duodecim erant, col-
 legis nouem singuli accensi apparebant. & vnica cō-
 cordia inter ipsos, qui consensus priuatis interdum
 inutilis esset, summa aduersus alios æquitas erat.
 Moderationis eorum argumentum, exemplo vnus
 rei notasse satis erit. Cum sine prouocatione creati
 essent: defosso cadauere domi apud P. Sextium pa-
 triciæ gentis virum inuenit, prolatoq; in concionē,
 in re iuxta manifesta atq; atroci C. Iulius decemuir
 diem Sextio dixit, & accusator ad populum exiit,
 cuius rei index legitimus erat: decessitq; iure suo, vt
 demptum de vi magistratus, populi libertati adieci-
 ret. Cum promptum hoc ius velut ex oraculo, in-
 corruptum pariter ab his summi infimiq; ferrent, eū
 legibus condendis opera dabatur: ingentiq; homi-
 num expectatione propositis decem tabulis, popu-
 lum ad concionem aduocauerunt: &, quod bonum,
 faustum, felixq; reipublicæ, ipsi, liberiq; eorum ef-
 fer, ire, & legere leges propositas iussere. se quantum
 decē hominum ingenijs prouideri potuerit, omnib.
 summis infimisque iura æquasse. plus pollere mul-
 totum ingenia, consiliaque versarent in animis fe-

cum vnamquamq; rem, agitarent deinde sermoni-
 bus, atq; in medium, quid in quaq; re plus minulve
 esset, conferrent. eas leges habiturū populum Ro-
 manum, quas cōsensus omnium inuexisse, nec ius-
 sisse latas magis, quam tulisse videri posset. Cum ad
 rumores hominum de vnoquoq; legum capite edi-
 to, satis correctæ viderentur, cēturiatis comitiis de-
 cem tabularum leges perlatæ sunt: qui nunc quoq;
 in hoc immenso aliarum super alias acruatarum,
 legū cumulo, fons omnis publici priuatq; est iuris.
 Vulgatur deinde rumor, duas deesse tabulas, quibus
 adiectis absolui posse velut corpus omnis Romani
 iuris. Ea expectatio, cum dies comitio: ū appropin-
 quaret, desiderium decemuiros iterū creandi fecit.
 Iam plebs, præter quam quod cōsulum nomē haud
 secus quam regum perosa erat, ne tribunitiū quidē
 auxilium, cedentib; inuicem appellatione decem-
 uiris, quærebat. Postquam vero comitia decemuiros
 creandis in trinum nundinum indicta sunt, tanta
 exarūt ambitio, vt primores quoq; ciuitatis (metu
 credo ne tanti possessio imperiū, vacuo ab se relicto
 loco, haud satis dignis pateret) prehensarent homi-
 nes, honorem summa ope ab se impugnatum, ab ea
 plebe, cum qua contenderent, suppliciter petentes.
 Dimissa iam in discrimen dignitas, ea ætate, hisque
 honorib; actis, stimulat ab Appio Claudiū, nesci-
 res vtrum inter decemuiros, an inter cādidatos nu-
 merares. propior inter dum petendo, quam gerēdo
 magistratui erat. criminari optimates, extollere
 candidatorum leuissimum quenq; humilimumq;
 ipse mediis inter tribunitios Duellios Icilioque
 in foro volitare, per illos se plebi venditare: donec
 collegæ quoq; qui vnice illi dediti fuerāt ad id tem-
 pus, coniecere in eum oculos, mirantes quid sibi
 vellent

vellet: apparere nihil sinceri esse: profecto haud gra- V.C.
 tuitam in tanta superbia comitatem fore: nimium
 in ordinem seipsum cogere, & vulgari cum priuatis,
 non tam properantis abire magistratu, quam viam
 ad continuandum magistratum quaerentis esse. Pro
 palam obuiam ire cupiditati parum ausi, obsecun-
 dando mollire impetum aggrediuntur. comitorū
 illi habendorum, quando minimus natu sit, munus
 consensu iniungunt. Ars hæc erat, ne semetipse
 creare posset: quæ præter tribunos plebis, & idipsum
 pessimo exemplo, nemo vnquam fecisset. ille enim-
 uero, quod bene vertat, habiturum se comitia pro-
 fessus, impedimentum pro occasione arripuit. deie-
 ctisque honore per coitionem duob. **Quintis**, **Ca-**
pitolino & **Cincinnato**, & patruo suo **C. Claudio**,
 constantissimo viro in optimatū causa, & aliis eius-
 dem fastigii ciuibus, nequaquam splendore vitæ pa-
 res decemuiros creat, se in primis. quod haud secus
 factum improbat boni, quam nemo facere ausu-
 rum crediderant. Creati cum eo **M. Cornelius Ma-**
luginensis, **M. Sergius**, **L. Minucius**, **Q. Fabius Vibu-**
lanus, **Q. Petilius**, **T. Antonius Merenda**, **Cæso Du-**
ellius, **Sp. Oppius Cornicen**, **M. Rabuleius**. Ille finis 304.
Appio alienæ personæ ferendæ fuit. suo iam inde
 viuere ingenio coepit, nouosq; collegas iam prius-
 quam inirent magistratum, in suos mores formare.
 Quotidie coibant remotis ar bitris. inde impotentibus
 instructi cõsiliis, quæ secreto ab aliis coquebāt,
 iam haud dissimulando superbiam, rari aditus, collo-
 quentibus difficiles, ad Idus Maias rem perduxere.
 Idus tum Maiæ solennes ineundis magistratibus
 erant. Initio igitur magistratus primum honoris
 diem denunciatione ingentis terrois insignem
 fecere. nam cum ita priores decemuiros seruassent,

vt vnus fascis haberet, & hoc insigne regium in orbem suam cuiusque vicem per omnes iret, subito omnes cum duodenis fascibus prodire. centum viginti lictores forum impleuerant, & cum fascib. securis illigatas præferebant. nec attinuisse demi securim, cum sine prouocatione creati essent, interpretabantur. decem regum species erat: multiplicatusq; terror non infimis solum, sed primorib. patrum, ratis cædis causam ac principium quari, vt si quis memorem libertatis vocem aut in senatu aut in populo misisset, statim virgæ securæq; etiam ad cæterorum metum expedirentur. Nam præterquæ quod in populo nihil erat præsidii, sublata prouocatione, intercessionem quoque consensu sustulerant: cum priores decemviri appellatione collegæ corrigi reddita ab se iura tulissent: & quædam, quæ sui iudicii videri possent, ad populum receissent, aliquandiu æquatus inter omnes terror fuit: paulatim totus vertere in plebem cepit. abstinebatur a patribus, in humiliores libidinosè crudeliterq; consulebatur. hominum, non causarum toti erant: vt apud quos gratia vim æqui haberet. iudicia domi constabant, pronuntiabant in foro. si quis collegam appellasset, ab eo, ad quem venerat, ita discedebat, vt pœniteret non prioris decreto stetitisse. Opinio etiam sine auctore exierat, non in præsentis modo temporis eos iniuriam conspirasse: sed fædus clandestinum inter ipsos iureiurâdo ictum, ne comitia haberent, perpetuoq; decemviratu possessum semel retinerent imperium. Circumspectare tum patriciorum vultus plebei: & inde libertatis captare auram, vnde seruitutem timendo in eum statum temp. adduxerant. Primores patrum odisse decemuiros, odisse plebem: nec probare quæ fierent, & credere

credere haud indignis accidere: auide ruendo ad libertatem, in seruitutem elafpos iuuare nolle. cumulare quoq; iniurias, vt tædio præsentium confules duo tandem, & status pristinus rerum in desiderium veniant. Iam & processerat pars maior anni, & dux Tabulæ legū ad prioris anni decem tabulas erant adiectæ: nec quicquam iam supererat, si hæc quoq; leges centuriatis comitiis perlatae essent, cur eo magistratu reipublicæ opus esset expectabant, quam mox consulis. creandis comitia edicerentur. Id modo plebs agitabat, quonā modo tribunitiam potestatem, munimētum libertatis, rem intermissam, repararent: cum interim mentio comitiarum nulla fieri: & decemviri, qui primo tribunitios homines, quia id populare habebatur, circum se ostentauerant plebi, patriciis iuuenibus seferant lateratorum cateruæ tribunalia obsidebant. Hi ferre, agere plebem, plebisq; res, cum fortuna, qua quicquid cupitū foret, potentioris esset, & iam ne tergo quidem abstinerebatur: virgis cædi alii, alii securi subijci: & ne gratuita crudelitas esset, bonorum donatio seque domini supplicium. Hac mercede iuuentus nobilis corrupta, non modo non ire obuiam iniuriæ, sed propalam licētiam suam malle, quam omnium libertatem. Idus Maiæ venere, nullis subrogatis magistratibus. priuati pro decemviris, neq; animis ad imperium inhibendum imminutis, neq; ad speciem honoris insignibus prodeunt. Id vero regnum haud dubie videri. deploratur in perpetuum libertas, nec vindex quisquam existit, aut futurus videtur. Nec ipsi solum desponderant animos, sed contemni cepti erant a finitimis populis. imperiumque ibi esse, vbi non esset libertas, indignabantur. Sabini magna manu incurfionem in agrum Romanum fecerunt.

N

lateque populati, cum hominum atq; pecudum
 inulti prædas egissent, recepto ad Eretum, quod
 passim vagatum erat agmine, castra locant: spem
 in discordia Romana ponentes, eam impedimen-
 tum delectui fore. Non nuncii solum, sed per urbem
 agresium fuga trepidationem iniecit. decemviri
 cōsultant quid opus facto sit. destitutis inter patrū
 & plebis odia, addit terrorem insuper alium fortuna.
 Aequi alia ex parte castra in Algido locant: de-
 populatumque inde excursionibus Tusculanum
 agrum, legati ab Tusculo præsidium orantes nunciant.
 Is paor percudit decemviros, ut senatū simul
 duobus circumstantibus urbem bellis, consulerent.
 citari iubent in curiam patres, haud ignari, quanta
 invidia immineret tempestas. omnes vastati agri,
 periculorumque imminentium causas in se conge-
 tituros: tentationemque eam fore abolendi sibi magis-
 tratus, ni consensu resisterent, imperioque inhi-
 bendo acriter in paucos præferocis animi, conatus
 aliorum comprimerent. Postquam audita vox in
 foro est præconis, patres in curiam ad decemviros
 vocantis: velut noua res, quia intermiserant iudicium
 morem consulendi senatus, mirabundam plebem
 conuertit, quidnam incidisset, cur ex tanto intervallo
 rem defueram vsurparent: hostibus belloque
 gratiam habendam, quod solitum quicquam libertatis
 ciuitatis fieret. circūspectare omnibus fori partibus,
 senatorem, raroque vsquam noscitare: curiam inde ac
 solitudinem circa decemviros intueri: cum & ipsi consensu
 inuisum imperium. & plebs, quia priuatis ius non
 esset vocandi senatum, non conuenire patres, interpretarentur.
 iam caput fieri libertatem: repentium. si se plebs comitem
 senatui det: & quædam modum patres vocati non
 cogant in senatum, sic plebs abnuat

abnuat delectum. Hæc fremebat plebes. Patrum
 haud fere quisquam in foro, in vrbe rari erant. indignitate rerū cesserant in agros: suarumq; rerum
 erant solliciti, amissâ publica: tantū ab iniuria se abesse
 esse rati, quantum à cœtu congressuq; impotentū dominorū se amouissent. Postquam citati non cō-
 ueniebant, dimissi circa domos apparitores simul
 ad pignora capienda, sciscitandūq; nū consulto detrectarent, referunt, senatū in agris esse. Latius id
 decemuiris accidit, quam si præsentēs detrectare imperium referrent. Iubent acciri omnes, senatūq;
 in diem posterum indicūt: qui aliquanto spe ipsorum frequentior cōuenit. quo factō proditam à
 patribus plebs libertatem rata, quod iis qui iā magistratu abiissent, priuatisq; ius abesset, tanquam
 iure cogētibus senatus paruisset. Sed magis obediēter ventum in curiā est, quam obnoxie dictas sententias accepimus. L. Valerium Potitum proditum
 memoria est, post relationem Appii Claudii, priusquam ordine sententiæ rogarentur, postulando,
 vt de republica liceret dicere, prohibentibus minaciter decemuiris, proditurum se ad plebem denū-
 ciantē, tumultū exciuisse. Nec minus ferociter M. Horatiū Barbatū isse in certamē, X. Tarquinius appellatē,
 admonētēq;, Valerius & Horatius ducibus pulsos reges: nec nominis homines tū perresū esse, quippe quo Iouem appellari fas sit, quo Romulum conditorem vrbs, deincepsq; reges appellatos, quod sacris etiā vt sollenne reterent sit. superbiā violentiāq; tum perosos regis: quæ si in rege tū eodē, aut in filio regis ferenda nō fuerint, quē latrū in tot priuatis: viderent ne vetando in curia libere homines loqui, extra curiam etiam mōnerent vocem. neque se videre, qui sibi minus

N 2

priuato ad concionem populum vocare, quam illis
 senatum cogere liceat. vbi vellent, experirentur
 quanto ferocior dolor in libertate sua vindicanda,
 quam cupiditas in iniusta dominatione retinenda
 esset. De bello Sabino eos referre, tanquam maius vl-
 lum populo Rom. bellum sit, quam cum iis qui le-
 gum ferendarum causa creati, nihil iuris in ciuitate
 reliquerint: qui comitia, qui annuos magistratus,
 qui vicissitudinem imperitadi, quod vnū exzquan-
 da sit libertatis, sustulerint, qui priuati fasces & re-
 gium imperium habeant. Fuisse regib. exactis patri-
 cios magistratus, creatos postea post secessionē ple-
 bis plebeios cuius illi partis essent, rogitare: popula-
 res? quid enim eos per populum egisse: optimates?
 qui anno iam prope senatum non habuerint, tunc
 ita habeant, vt de rep. loqui prohibeant. ne nimium
 in metu alieno spei ponent. grauiora quæ patian-
 tur yderi iam hominibus, quam quæ metuant. Hec
 vociferante Horatio, cum decemuirī nec ira nec i-
 gnoscendi modum reperirent: nec quo euasura res
 esset, cernerēt. C. Claudii, qui patruus Appii decem-
 uiri erat, oratio fuit precib. quam iurgio similis, o-
 rantis per sui fratris, parentisq; eius mares, vt ciui-
 lis potius societatis, in qua natus esset, quā fœderis
 nefarie isti cum collegis meminisset. multo id mag-
 is se illius causa orare, quam seipub. quippe rem-
 publicā si a volentibus nequeat, ab inuitis ius expe-
 tituram. sed ex magno certamine magnas excitari
 ferme iras, earum euentum se horrere. Cum aliud
 præterquam de quo retulissent, decemuirī dicere
 prohiberent: Claudium interpellandi verecundia
 fuit. sententiā igitur peregit, nullū placere senatus-
 consultū fieri. omnesq; ita accipiebant, priuatos eos
 a Claudio iudicatos: multiq; ex consularibus verbo
 assensu

assensu sunt. Alia sententia asperior in speciem, vim
 minorem aliquanto habuit, quæ patricios coire ad
 prodendum interregem iubebat. censendos enim
 quoscumq; magistratus esse, qui senatum haberent,
 iudicabat, quos priuatos fecerat auctor nullius se-
 natu scõsulti faciendi. Ita labante iam causa decem-
 uirorũ, L. Cornelius Maluginensis, M. Cornelii decem-
 uiri frater, cum ex consularib. ad vltimum di-
 cendi locum consulto seruatus esset, simulando cu-
 ram belli, fratrem collegasq; eius tuebatur: quonã
 fato incidisset, mirari se dicitãs, vt decemuiros, qui
 decemuiratum petissent, aut focii, aut hi maxime
 oppugnarent. aut quid ita, cum per tot menses va-
 cua ciuitate nemo, iustine magistratus summæ re-
 rum præessent, cõtrouersiam fecerit: nunc demum
 cum hostes prope ad portas sint, ciuiles discordias
 ferant: nisi quod in turbido minus perspicuum fore
 putent, quid agatur. Cæterum neminem maiore
 cura occupatis animis, verum posse præiudicium
 rei tantæ asferre. sibi placere de eo quod Valerius
 Horatiusque ante Idus Maias decemuiros abisse
 magistratũ insimulent, bellis quæ immineant, dis-
 sectis, republica in tranquillum redacta, senatu per-
 ceptante agi: & iam nunc ita separare Appium
 Claudium, vt comitorum quæ decemuiris crean-
 dis decemuir ipse habuerit, sciat sibi rationem red-
 dendam esse. vtrum in vñum annum creati sint, an
 donec leges quæ deessent, perferrentur. in presen-
 tia omnia præter bellum omitti placere cuius si fal-
 so famam vulgatam, vanaque non nuncios solum,
 sed Tusculanorum etiam legatos attulisse putent,
 speculatores mittendos censere, qui certius explo-
 rata referant sin fides & nunciis & legatis habeat-
 ur, delectum primo quoque tempore haberi: de-

cemuiros quo cuiq; eorum videatur, exercitus ductere. nec rem aliam præuerti. In hanc sententiam ut discederetur, iuniores patrum euincebant. ferociioresq; iterum coorti Valerius Horatiusq; vociferari, ut de repub. liceret dicere: dicturos ad populū, si in senatu per factionem non liceat. neq; enim sibi priuatos aut in curia, aut in concione posse ob stare: neq; se imaginariis fascibus eorum cessuros esse. Tum Appius iam prope esse ratus, ut, ni uolentię eorum pari resisteretur audacia, victum imperium esset. Non erit melius, inquit, nisi de quo consulimus, uocem misisse. & ad Valerium negantem se priuato reticere, lictorem accedere iussit. Tam Quiritium fidem implorante Valerio, à curiæ limine L. Cornelius complexus Appium, nō cui simulabat consulendo, diremit certamen. factaq; per Cornelium Valerio dicendi gratia quæ uellet, cū libertas non ultra uocem excessisset, decemuiros propositum tenere. consulares quoq; ac seniores ab residuo tribunitiæ potestatis odio, cuius desiderium plebi multo acrius, quam consularis imperii rebantur esse: prope malebant postmodum ipsos decemuiros uoluntate abire magistratu, quam inuidia eorum exurgere rursus plebem. si leniter ducta res sine populari strepitu ad consules redisset, aut bellis interpositis, aut moderatione consulum in imperiis exercendis, posse in obliuionem tribunorū plebem adduci. silentio patrū edicitur delectus, iuniores, cum sine prouocatione imperium esset, ad nomina respondent. Legionibus scriptis, inter se decemuiros comparabant, quos ire ad bellum, quos præesse exercitibus oporteret. Principes inter decemuiros erant Q. Fabius & Appius Claudius. bellum domi maius, quam foris apparebat.

Appii

Appii violentiam aptiorem rati ad comprimendos
 vrbanos motus: in Fabio minus in bono constans
 quam gnaū in malicia ingeniu esse. hunc enim vi-
 rū egregiū olim domi militiaq; decemuirat⁹ colle-
 gæq; ita mutauerāt, vt Appii quā sui similis mallet
 esse. huic bellū in Sabinis, M. Rabuleio & Q. Petilio
 additis collegis, mandatum. M. Cornelius in Al-
 gidum missus, cum L. Minucio & T. Antonio, &
 Cæfione Duellio, & M. Sergio. Sp. Oppium Ap.
 Claudio adiutorem ad urbem tuendam æquo om-
 nium decemuirorū imperio decernunt. Nihilō
 militia quā domi melius respub. administrata est.
 illa modo in ducibus culpa, quod vt odio essent
 ciuib. fecerant: alia omnis penes milites noxa erat,
 qui ne quid ductu atque auspicio decemuiro-
 rum prospere vsquā gereretur, vinci se per suum atque
 illorum dedecus patiebantur. Fusi & ab Sabinis ad
 Eretum, & in Algido ab Æquis exercitus erant. ab
 Ereto per silentiū noctis profugi, propius urbem in-
 ter Fidenas Crustumeniamq; loco edito castra cō-
 munierāt. persecutis hostibus nusquā se æquo cō-
 tamine cōmittentes, natura loci, ac vallo, non vir-
 tute aut armis tutabantur. Maius flagitium in Al-
 gido: maior etiā clades accepta: castra quoq; amissa
 erant. exutusq; omnibus vtensilibus miles Tufcu-
 lum se, fide, misericordiaq; victurus hospitem (quæ
 tamen non fefellerunt) contulerat. Romam tanti
 erāt terrores allati, vt posito iam decemuirali odio,
 patres vigiliis in vrbe habendas censerent: omnes
 qui per aratem arma ferre possent, custodire moe-
 nia, ac pro portis stationes agere iuberent: arma
 Tufculum ad supplementum decernerent, decem-
 uirosque ab arce Tufculi digressos, in castris mili-
 tem habere: castra alia à Fidenis in Sabinum

agrum transferri: belloq; vltro inferendo detereri
 hostes a consilio vrbis oppugnanda. Ad clades ab
 hostibus acceptas, duo nefanda facinora decemviri
 belli domiq; adiciunt. L. Siccium in Sabinis per in-
 uidiā decemviralem, tribunorum creatorū, se-
 cessionisq; mentiones ad vulgus militum sermo-
 nibus occultis ferentem, prospectatum ad locum
 castris capiendum mittunt. datur negocium mili-
 tibus, quos miserant expeditionis eius comites, vt eū
 opportuno adorti loco, interficerent. Haud inultū
 interfecere. nam circa repugnantem aliquot insidi-
 atores cecidere, cum ipsē se prauālidus pari viribus
 animo circumuentus tutaretur. Nunciant in castra
 ceteri, precipitatum in insidias esse, Siccium egregie
 pugnantem militesq; quosdā cū eo amissos. Primo
 fides nunciātib; fuit: profecta deinde cohors ad
 sepeliendos qui ceciderant, decemvirorum permis-
 su, postquam nullum spoliatum ibi corpus Siccium-
 que in medio iacentem, armatumq; omnibus in e-
 um versis corporibus videre: hostium neq; corpus
 vllum, neq; vestigia abeuntium: profecto ab suis in-
 terfectum memorantes, retulere corpus. inuidiaq;
 plena castra erant, & Romam ferri protinus Siccium
 placebat, nī decemviri funus militare ei publica im-
 pensa facere maturassent. Sepultus ingenti militū
 mœstitia, pessima decemvirorum in vulgus fama
 est. Sequitur aliud in vrbe nefas ab libidine ortum,
 hūd minus scēdo euentu, quam quod per stuprum
 eademq; Lucretiæ vrbe regnoq; Tarquinius expu-
 lerat: vt non finis solum idem decemviris, qui regi-
 bus, sed causa etiam eadem imperiū amittendi esset.
 Appium Claudium virginis plebeiæ stuprandæ libi-
 do cepit. Pater virginis L. Virginius honestum ordi-
 nem in Algido ducebat, vir exempli recti domi mi-
 litiaq;

litæq; perinde vxor instituta fuerat, liberi quoque
 instituebantur. Desponderant filiam L. Icilio tribu-
 nitio viro acri, & pro causa plebis expertæ virtutis.
 hanc virginem adultâ, forma excellentem, Appius
 amore ardens, precio ac spe pellicere adortus, post-
 quam omnia pudore septa animaduertenter, ad cru-
 delem superbamq; vim animum conuertit. Marco
 Claudio clienti negocium dedit, vt virginem in feti-
 ritum asserebat, neq; cederet secundum liberta-
 tem postulantibus vindicias: quod pater puellæ ab-
 esset, locum iniuriæ esse ratus. Virgini venienti in fo-
 rum (ibi namq; in tabernis literarum ludi erant) mi-
 nister decemviri libidinis manum iniecit, serua sua
 natam, seruamq; appellans esse: sequiq; se iubebat,
 cunctantem vi abstracturum. Pauida puella stuppe-
 te, ad clamorem nutricis fidem Quiritium implo-
 rantis, fit concursus. Virginii patris, ipsoq; Icilio po-
 pulare nomen celebratur: notos gratia eorum, tur-
 bam indignitas rei virgini conciliat. Iam a vi tuta e-
 rat, cum assertor nihil opus esse multitudine concita-
 ta ait: se iure grassari, non vi. vocat puellam in ius
 auctoribus, qui aderant, vt sequeretur. ad tribunal Ap-
 pii peruentum est. notam iudici fabulam petitor,
 quippe apud ipsum auctore argumenti, peragit. pu-
 ellam domi suæ natam, furtoq; inde in domum Vir-
 ginii translata, suppositam ei esse. id se indicio cõ-
 pertum afferre: probaturumq; vel ipso Virginio iu-
 dice, ad quem maior pars iniuriæ eius pertineat. in-
 terim dominum sequi ancillam æquum esse. Ad-
 uocati puellæ, cum Virginium reipublicæ causa dix-
 issent abesse, biduo asturum, si nunciatum ei sit.
 iniquum esse absentem de liberis dimittere: postu-
 lant vt rem integram in patris aduentum differat:
 lege ab ipso lata, vindicias det secundum libertatem,

neu patiatur virginem adultam famæ prius quam
 libertatis periculum adire: Appius decreto præfa-
 tus quâ libertati fauerit, eam ipsam legem declarare,
 quam Virginii amici postulationi suæ prætendant.
 cæterum ita in ea firmum libertati fore præsidium,
 si nec causis nec personis variet. in his enim quæ af-
 ferantur in libertatem, quia quiuis lege agere pos-
 sit, id iuris esse in ea quæ in patris manu sit, nemi-
 nem esse alium, cui dominus possessione cedat, pla-
 cere itaq; patrem accersiri: interea iuris sui iacturam
 assertorem non facere, quin ducat puellam, sisten-
 damque in aduentum eius qui pater dicatur, pro-
 mittat. Aduersus iniuriam decreti cum multi magis
 fremerent, quam quisquam vnus recusare aude-
 ret, P. Numitorius puellæ auunculus, & sponsus
 Icilius interueniunt: dataq; inter turbam via, cum
 multitudo Iciliæ maxime interuentu resisti posse
 Appio crederet, licitor decreesse ait, vociferantemq;
 Icilium summoet. Cum placidum quoq; ingenium
 tam atrox iniuria accendisset: Ferro hinc tibi sum-
 mouendus sum Appi, inquit, vt tacitum feras, quod
 celari vis. virginem ego hæc sum ducturus, nuptam
 pudicamq; habiturus, proinde omnes collegarum
 quoq; licitores conuoca, expediti virgas, & secures
 iube: non manebit extra domum patris sponsa Ici-
 liæ non si tribunitium auxilium & prouocationem
 plebi Romanæ, duas arcas libertatis tuenda, ad-
 mists: ideo in liberos quoq; nostros coniugesque
 regnum vestre libidini datum est: sauite in tergum,
 & in ceruices nostras. pudicitia saltem in tuto sit.
 Huic si vis afferetur, ego presentium Quiritium
 pro sponsa, Virginius militum pro vnica filia, omnes
 deorum hominumq; implorabimus fidem: neq; tu istud
 vnquam decretum sine cæce nostra referes. Postulo
 Appi,

Appi, etiam atque etiã consideres, quo progrediare. ^{cc}
 Virginius viderit de filia, vbi venerit, quid agat. hoc ^{cc}
 tantum sciat, sibi, si huius vindiciis cesserit, cõditionem ^{cc}
 filia: quærendam esse, me vindicantem spon- ^{cc}
 sam in libertatẽ vita citius deseret, quã fides. Con- ^{cc}
 citata multitudo erat, certamenq; instare videba- ^{cc}
 tur. lictores Iciliũ cicuteterant: nec ultra minas ta-
 men processum est, cum Appius non Virginiam de-
 fendi ab Icilio, sed inquietũ hominẽ, & tribunatum
 etiã nunc spirantẽ locũ seditionis quærere diceret:
 nõ præbiturũ se illi eo die materiã, sed vt iam sciret,
 nõn id petulantia: suã, sed Virginio absentẽ, & pa-
 trio nomini, & libertati datum. ius eo die se non di-
 cturum, neq; decretum interpositurum: a M. Clau-
 dio petiturum, vt decederet iure suo, vindicarique
 puellam in posterum diem pateretur. quod nisi pa-
 ter postero die affuisset, denunciare se Icilio, simili-
 busq; Icili: neq; legi suã latorem, neq; decemviro
 constantiam de fore. nec se vtiq; collegarum lictõ-
 res conuocaturum ad coerendos seditionis auctõ-
 res, contentũ se suis lictoribus fore. Cum dilatum
 tempus iniuriã esset, secessissentq; aduocati puell-
 læ, placuit omnium primũ fratrem Iciliũ, filiumque
 Numitorii, impigros iuuenes pergere inde recta ad
 portam, & quantum accelerari posset, Virginium
 acciri e castris: in eo verti puellæ salutem, si postero
 die vindex iniuriã ad tempus præsto esset. Iussi per-
 gunt, citatisq; equis nuncium ad patrem perferunt.
 Cum instaret assertor puellæ vt vindicaret, sponso-
 resq; daret: atq; id ipsum agi diceret Icilius, sedulo
 tempus terens, dum præriperent iter nuncii missi
 in castra: manus tollere vndique multitudo, & se
 quisque paratum ad spondendum Icilio ostendere.
 atque ille lachrymabundus, Gratum est, inquit: ^{cc}

22 crastina die vestra opera vtar. sponforum nunc fati
 23 est. Ita vindicatur Virginia, spondetibus propinquis.
 Appius paulisper moratus, ne eius rei causa sedisse
 videretur: postquam omiſſis rebus aliis, præ cura v-
 ninus nemo adibat, domum se recepit: collegisque
 in castra scribit, ne Virginio commeatum dent, at-
 que etiam in custodia habeant. Improbum consi-
 lium, serum, vt debuit, fuit: & iam commeatu sum-
 pto, profectus Virginii prima vigilia erat, cum pos-
 tero die mane de retinendo eo ne quicquam literæ
 redduntur. At in vrbe prima luce, cum ciuitas in fo-
 ro expectatione erecta stare, Virginii sordidatus
 filiam secum obsoleta veste, comitantibus aliquot
 matronis, cum ingente aduocatione in fori dedu-
 cit. circumire ibi & prehensare homines cœpit: &
 nõ orare solum precariam opem, sed pro debita pe-
 tere, se pro liberis eorum ac coniugibus quotidie in
 acie stare. nec alium virum esse, cuius strenue ac fe-
 rociter facta in bello plura memorari possent. quid
 prodesse, si incolumi vrbe, quæ capta vltima timeã-
 tur, liberis suis sint patiendæ? Hæc prope conciona-
 tius circumibat homines. Similia his ab Icilio ia-
 ctabatur comitatus muliebris plus tacito fletu, quã
 vlla vox mouebat. Aduersus quæ omnia obstinato
 animo Appius (tanta vis amentia verius quam a-
 moris mentem turbauerat) in tribunal ascendit: &
 vltro querente pauca petitor, quod ius sibi pridie
 per ambitionem dictum non esset, priusquam aut
 ille postulatum perageret, aut Virginio responden-
 di daretur locus, Appius interfatur. Quem decre-
 to sermonem prætenderit, forsã aliquem verum
 auctores antiqui tradiderunt. quia nusquam vllum
 in tanta scœditate decreti verisimilem inuenio: id
 quod constat, nudum videtur proponendum. dare
 se vin-

se vindicias secundum seruitutem. Primo stupor omnes admiratione rei tam atrocis defixit: silentiū inde aliquandiu tenuit. deinde cum M. Claudius circumstantibus matronis iret adprehendam virginem, lamentabilisq; eum mulierum comploratio excepisset: Virginius intentans in Appium manus, Icilio, inquit, Appi, non tibi filiam despondi, & ad nuptias, non ad stuprum educaui. placet pecudū ferarumq; ritu promiscue in concubitus ruere: passurine hæc isti sunt, nescio non spero esse passuros illos, quia arma habent. Cum repelleretur assertor virginis a globo mulierum circumstantiumq; aduocatorum, silentium factum per præconem. Decemuir alienato ad libidinem animo, negat ex hesterno tantum conuictio Icilio, violentiaque Virgini, cuius testem P. R. habeat, sed certis quoq; indiciis cōpertum se habere: nocte tota cœtus in vrbe factos esse ad mouendam seditionem. itaq; se haud inscium eius dimicationis cum armatis descendisse, non vt quenquam quietum violaret, sed vt turbantes ciuitatis ocium, pro maiestate imperii coerceret: proinde quiesse erit melius. I, inquit, licitor, sum moue turbam, & da viam domino deprehendendū mancipium. Cum hæc intonuisset plenus iræ, multitudo ipsa sua spē dimouit, desertaq; præda iniuriæ puella stabat. Tum Virginius, vbi nihil vsquam auxilii vidit: Quæso, inquit, Appi, primū ignosce patrio doli, si quid inclementius in te sum inuectus: deinde finas hic coram virginem nutricem percōtari, quid hoc rei sit: vt si falso pater dictus sum, æquiore hinc animo discedam. Data venia, seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad tabernas, quibus nunc Nouis est nomen, atq; ibi ab lanio cultro arrepro: Hoc te vno, quo possum, ait, modo filia in libertatē

„ vindico. pectus deinde puella transfigit, respectans
 „ que ad tribunal, Te, inquit, Appi, tuumq; caput san-
 „ guine hoc confecro. clamore ad tam atrox facinus
 „ orto, excitus Appius comprehendit Virginium iubet.
 „ ille ferro, quacunq; ibat, viam facere, donec multi-
 „ tudine etiam prosequentium tuente ad portam,
 „ perrexit. Icilius Numitoriusq; exangue corpus sub-
 „ latum ostentant populo: scelus Appi, puella infeli-
 „ cem formam, necessitatem patris deplorant. sequen-
 „ tes clamitant matronæ, eamne liberorum procre-
 „ andorum conditionem, ea pudicitia premia esse
 „ cæteraque quæ in tali re muliebris dolor, quo est
 „ mortis imbecillo animo, eo miserabilia magis
 „ querentibus subiicit. Virorum, & maxime Icilius vox
 „ tota, tribunitia potestatis, ac prouocationis ad pop-
 „ ulum erepta, publicarumq; indignationum erat.
 „ Cõcitur multitudo partim atrocitate sceleris, partim
 „ spe per occasionem repetendæ libertatis. Appius
 „ nunc vocari Icilium, nunc retractantem arripit:
 „ postremo cum locus adeundi apparitoribus nõ da-
 „ retur, ipse cum agmine patriciorum iuuenum per
 „ turbam vadens, in vincla duci iubet. Iam circa Icili-
 „ um non solû multitudo, sed duces quoq; multiru-
 „ nis erant L. Valerius, & M. Horatius, qui repulso li-
 „ ctore, si iure ageret, vindicare se a priuato Icilium
 „ aiebant: si vim afferre conaretur, ibi quoque haud
 „ impares fore. Hinc atrox rixa oritur. Valerium Ho-
 „ ratiumque licitorum decemviri inuadit: franguntur a
 „ multitudine faeces. In concionem Appius ascendit:
 „ sequuntur Horatius Valeriusque. eos concio audit,
 „ decemviro obstreperitur. Iam pro imperio Valerius
 „ discedere a priuato licitores iubebat: cum fractis a-
 „ nimis Appius vitæ metuens, in domum se propin-
 „ quam foro inficis aduersariis capite obuoluto rece-
 „ pit.

cepit. Sp. Oppius vt auxilio collegæ esset, in forum
 ex altera parte irrumpit: videt imperiũ vi victũ. A-
 gitatus deinde consiliis, atque ex omni parte assen-
 tiendo, multis auctoribus trepidus, senatum po-
 stremo vocari iussit. ea res, quod magnæ parti pa-
 trum displicere, acta decemviro- rum videbantur,
 spe per senatum finiendæ potestatis eius multitu-
 dinem sedauit. Senatus nec plebem irritandam
 censuit: & multo magis prouidendum ne quid Vir-
 ginii aduentus in exercitu motus faceret. itaque
 missi iuniores patrum in castra, quæ tum in monte
 Vecilio erant, nunciant decemviris, vt omni ope
 ab seditione milites contineant. vbi Virginius ma-
 iorem quam reliquerat in vrbe, motum exciuit.
 Nam præterquam quod agmine prope quadringẽ-
 torum hominum veniens, qui ab vrbe indignitate
 rei accensi comites ei se dederant, cõspectus est. stri-
 ctum etiam telum tenens, resperusq; ipse cruore,
 tota in se castra conuertit. & togæ multifariâ in ca-
 stris visâ, maioris aliquanto quam erat, speciem vr-
 banæ multitudinis fecerant. Quærentibus quid rei
 esset, stens diu vocem non misit. Tandem vt iam
 ex trepidatione concurrentium turba constitit, ac
 silentium fuit: ordine cuncta vt gesta erant, expo-
 suit. Supinas deinde tendens manus, commilitones
 appellans orabat, ne quod scelus Ap. Claudii ef-
 fer, sibi attribuerent. neu se vt parriidam liberum
 auerfarentur, sibi vitam filix sua cariorem fuisse, si
 liberæ ac pudicæ viuere licitum fuisset. cum ve-
 lut seruam ad stuprum rapi videret, morte amitti
 melius ratum quam contumelia liberos: miseri-
 cordia se in speciẽ crudelitatis lapsum, nec se super-
 stitẽ filix futurũ fuisse, nisi spem vlciscendæ mortis e-
 ius in auxilio cõmilitonũ habuisset. illis quoq; enim

filias, sorores, coniugesq; esse. nec cum filia sua libidinem Ap. Claudii extinctam esse: sed quo impunitior sit, eo effrantiores fore: aliena calamitate documentum datum illis cavendæ similis iniuriæ, quod ad se attineat, uxorem sibi fato ereptam: filiã quia non vltra pudica victura fuerit, miseram, sed honesta morte occubuisse. non esse iam Appii Libidini locum in domo sua: ab alia violentia eius eodẽ se animo suum corpus vindicaturum, quo vindicaverit filia. cæteri sibi ac liberis suis consulerent. Hęc Virginio vociferante, succlamabat multitudo, nec illius dolori, nec suæ libertati se defuturos. Et immixti turbæ militum togati cum eadem illa querendo docendoq; quãto vifa quam audita indigniora potuerint videri: simul profligatam iam rem nunciando Romæ esse, infecutosq; qui Appium prope interceptum in exilium abisse dicerent: perpulerunt, vt ad arma cõclamaretur: vellentq; signa, & Romã proficiscerentur. Decemviri simul iis quę videbant, iisq; quę acta Romæ audierant, perturbati, alius in aliam partem castrorum ad sedandos motus discurrunt: & leniter agentibus responsum non redditur. imperio si quis inhiberet: & viros, & armatos se esse responderetur. agmine eunt ad urbem, & Auentinum insidunt, vt quisq; occurrerat, plebem ad repetendam libertatem, creandosq; tribunos plebis adhortantes, alia vox nulla violenta audita est, senatum. Sp. Oppius habet nihil placet asperere agi. quippe ab ipsis datum locum seditionis esse. mittuntur tres legati consulares, Sp. Tarpeius, C. Iulius, P. Sulpicius, qui quaererent senatus verba, cuius iussu castra deseruissent: aut quid sibi vellent, qui armati Auentinum obsederent: belloq; auerso ab hostibus, patriã suam cepissent. Non defuit quid responderetur: de-
 erat

erat qui daret respōsum, nullo dum certo duce, nec
 satis audentibus singulis, inuidia se offerre. id mo-
 do a multitudine conclamatum est, vt L. Valerium
 & M. Horatium ad se mitterent, his se daturos re-
 sponsum. Dimissis legatis, admonet milites Virgini-
 us, in re non maxima paulo ante trepidatum esse,
 quia sine capite multitudo fuerit, responsumque
 quanquam non inutiliter, fortuito tamen magis
 consensu quam communi consilio esse. placere de-
 cem creati, qui summæ rei præsent, militariq; ho-
 nore tribunos militum appellari. Cum ad eum, i-
 psam primum is honos deterretur: Melioribus meis
 vestrisq; rebus reseruate, inquit, ista de me iudicia.
 nec mihi filia in vita honorem vllum iucūdum esse
 patitur: nec in perturbata republica eos vtile est
 præesse vobis, qui proximi inuidia sint. si quis vsus
 mei est, nihilo minor ex priuato capietur. Ita decē
 numero tribunos militares creat. Neq; in Sabinis
 quieuit exercitus. ibi quoq; auctore Icilio Numito-
 rioque secessio ab decemviris facta est: non minore
 motu animorum Sicciæ cadis memoria renouata,
 quam quem noua fama de Virginia adeo fœde ad
 libidinem petita accenderat. Icilius vbi audiuit tri-
 bunos militum in Auentino creatos, nec comitio-
 rum militarium prærogatiuam vrbana comitia iis-
 dem tribunis plebis creandis sequerentur: peritus
 rerum popularium, imminensq; ei potestati, & ipse
 prius quam iretur ad vrbem, pari potestate eundē
 numerum ab suis creandum curat. Porta Collina
 vrbem intrare sub signis, mediaque vrbe agmine
 in Auentinum pergunt. ibi coniuisti alteri exerci-
 tui, X. tribunis militum negocium dederunt, vt
 ex suo numero duos crearent, qui summæ rerum
 præsent. M. Oppium, Sex. Manlium creat. Patres

V.C. solliciti de summa rerum, cū senatus quotidie esset, iurgiis sapius terunt tempus quam consiliis. Sicci cædes decenuiris, & Appiana libido, & dedecora militiæ obiciiebantur. placebat Valeriū Horatiumq; ire in Auentinū. illi negabant se aliter ituros, quam si decenuiri deponerent insignia magistratus eius, quo anno iam ante abissent. Decenuiri querentes se in ordinem cogi, nō ante quam perlatis legibus, quarum causa creati essent, deposituros imperiū se aiebant. Per M. Duelliū, qui tribunus plebis fuerat, certior facta plebs, cōtentionib. assiduis nihil transigi, in Sacrum montē ex Auentino transit: affirmante Duellio non prius quā deserī urbem videant, curam in animos patrum descensuram: admoniturū Sacrum montem constantiæ plebis, scituros quod sine restituta potestate redigi in cōcordiam res nequeant. Via Nomentana, cui tum Ficulensi nomen fuit, profecti, castra in monte Sacro locauerunt, modestiam patrum suorum, nihil violando, imitati. Secuta exercitū plebs, nullo qui per atatem ire posset, retractante: prosequuntur coniuges liberiq; cui nam se relinquerēt in ea vrbe, in qua nec pudicitia nec libertas sancta esset, miserabiliter rogantes. Cum vasta Romæ omnia insueta solitudo fecisset, in foro præter paucos seniorū nemo esset: vocatis utiq; in senatū patribus, desertū apparuisset forum: plures iam quam Horatius & Valerius vociferabatur: Quid expectabitis P. Conscripti? si decenuiri finem pertinaciæ non faciunt, ruere ac desigrare omnia passuri estis? Quod autē istud imperium est, decenuiri, quod amplexi tenetis: testis ac parietib. iura dicturi estis? nō pudet licitorū vestrorū maiore prope numerū in foro cōspici, quam togatorū, aliorumq;? Quid si hostes ad urbē veniant, facturi estis?

quid

quid si plebs mox, vbi parum secessione moueamur
 armata veniat? occasione vrbis vultis finire impe-
 rium? atqui aut plebs non est habenda, aut habendi
 sunt tribuni plebis. Nos citius caruerimus patriciis
 magistratibus, quam illi plebeiis. nouam inexper-
 tamq; eam potestatem eripuerit patrib. nostris, ne
 nunc dulcedine semel capti, ferant desideriu: cum
 praesertim nec nos temperemus imperiis, quo mi-
 nus illi auxilii egeant. Cum haec ex omni parte ia-
 starentur, victi consensu decemviri, futuros se,
 quado ita videatur, in potestate patrum affirmant.
 id modo simul orant, ac monent, vt ipsis ab inuidia
 caueatur: nec suo sanguine ad supplicia patrū plebē
 assuefaciant. Tum Valerius Horatiusq; missi ad ple-
 bem conditionibus, quib. videretur, reuocandam,
 componendasq; res, decemviris quoq; ab ira & im-
 petu multitudinis praecauere iubetur. Profecti, gau-
 dio ingenti plebis in castra accipiuntur: quippe libe-
 ratores haud dubie & motus initio, & exitu rei. ob
 haec iis aduenientib. gratiae actae. Icilius pro multitu-
 dine verba facit. idem cum de conditionib. agere-
 tur, quarentib. legatis, quae postulata plebis essent:
 composito iam ante aduentum legatorum consi-
 lio, ea postulauit, vt appareret in aequitate rerum,
 plus qua in armis reponi spei. potestatem enim tri-
 banitiam, prouocationemq; repetebant, quae ante
 decemviro creatos auxilia plebis fuerant. & ne cui
 fraudi esset, concessit milites, aut plebē ad repetendā
 per secessionē libertatē. de decemviro rō modo sup-
 plicio atrox postulatū fuit. dedi quippe eos aequum
 censebant, viuosq; igni concrematuros minabatur.
 Legati ad ea: Quae consilii fuerunt, adeo aequa postu-
 latis, vt vitro vobis deferenda fuerint. libertati e-
 nim ea praesidia petitis, nō licentia ad impugmandū

alios. iræ vestræ magis ignoscendum, quam indul-
 gendum est: quippe qui crudelitatis odio in crude-
 litatem ruitis: & prius pene quam ipsi liberi sitis,
 dominari iam in aduersarios vultis. Nunquamne
 quiescet ciuitas nostra a suppliciis aut patrū in ple-
 bem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis
 magis quam gladio opus est. satis superque humilis
 est, qui iure æquo in ciuitate viuit, nec inferendo in-
 iuriam, nec patiendo. etiā si quando metuendos vos
 præbituri estis, cum recuperatis magistratibus, legi-
 busq; vestris, iudicia penes vos erunt: de capite no-
 stro fortunifq; tunc vt quæque causâ erit, statuetis.
 nunc libertatem repeti satis est. Facerent vt vellent
 permittentib; cunctis, mox redituros se legati reb;
 perfectis, affirmant. Profecti, cum mandata plebis
 patrib; exposuissent: alii decemviri, quâdoquidem
 præter spem ipsorum, supplicii sua nulla mentio fie-
 ret, haud quicquam abnuere. Appius truci ingenio
 & inuidia præcipua, odium in se aliorum suo in eos
 metiens odio: Haud ignaro, inquit, imminet fortu-
 na, video, donec arma aduersariis tradantur, differri
 aduersus nos certamen. dandus inuidiæ est sanguis.
 nihil ne ego quidem moror, quo minus decemviri
 se primo quoq; tempore magistratu abdicarent. Quo-
 Furio Pontifex maximus tribunus plebis crearet:
 & ne cui fraudi esset secessio militum, plebisq;. His
 senatuscōsultis perfectis, dimisso senatu decemviri
 prodeunt in concionem, abdicantq; se magistratu,
 ingenti hominum latitia. Nunciantur hæc plebi le-
 gatas quicquid in vrbe hominum supererat, profe-
 quitur. huic multitudini læta alia turba ex castris
 occurrit. congratulantur libertatem concordiam-
 que ciuitati restitutam. Legati pro concione: Quod
 bonum,

bonum, faustum, felixque sit vobis, reique publica, ^{V.C.}
 redite in patriam ad penates, coniuges, liberosque
 vestros. sed qua hic modestia fuistis, vbi nullius ager
 in tot vsu rerum necessario tanta multitudini est
 violatus, eam modestiam ferte in urbem. in Auen-
 tinum ite; vnde profecti estis. ibi felici loco, vbi pri-
 ma initia inchoastis libertatis vestrae, tribunos ple-
 bis creabitis. praesto erit pontifex maximus, qui
 comitia habeat. Ingens assensus alacritasq; cuncta
 approbantium fuit. conuertunt inde signa, profe-
 ctique Romam, certant cum obuuiis gaudio. armati
 per urbem silentio in Auentinū perueniunt. ibi ex-
 templo pontifice maximo comitia habente, tribu-
 nos plebis creauerunt, omnium primū A. Virginium,
 inde L. Iciliū, & P. Numitorium auunculum Virginiae,
 auctores secessionis: tum C. Sicinium, progeniem
 eius, quem primum tribunū plebis creatū in Sacro
 monte, proditū memoriae est: & M. Duellium, qui
 tribunatū insignem ante decemuiros creatos gesse-
 rat, nec in decemuiralib. certaminibus plebi defue-
 rat, spe deinde magis quam meritis electi, M. Tiri-
 nius, M. Pomponius, C. Apronius, Ap. Iulius, C. Op-
 pius. Tribunatu inito L. Icilius extemplo plebem
 rogauit: & plebs sciuit, ne cui fraudi esset secessio ab
 decemuiris facta. Concessit in de consulibus creandis
 cum prouocatione M. Duellius rogationē pertulit.
 ea omnia in pratis Flaminiis concilio plebis acta,
 quem nunc circum Flaminiū appellant. Per interre-
 gem deinde consules creati, L. Valerius, & M. Hori-
 tius, qui extemplo magistratum occeperunt: quorum
 consulatus popularis sine vlla patrum iniuria, nec
 sine offensione fuit. quicquid enim libertati plebis
 caueretur, id suis decedere opibus credebāt. Omnium
 primum, cum veluti in contronfero iure esset, tene-

renturne patres plebiscitis: legem cēturiatis eomit-
 tiis tulere, vt quod tributim plebes iussisset, populū
 teneret. qua lege tribunitiis rogationib. telū acer-
 rimum datum est. Aliam deinde consularē legem
 de prouocatione, vnicui præsidiū libertatis, de-
 cemuirali potestate euerfam, nō restituumt modo,
 sed etiam in posterum inuiniunt: faciēdo nouam
 legem, ne quis vllum magistratū sine prouocatione
 crearet. qui creasset, eum ius fasq; esset occidi: neve
 ea cades capitalis noxā haberetur. & cum plebem
 hinc prouocatione, hinc tribunitio auxilio satis fir-
 massent, ipsis quoq; tribunis vt sacrosancti videren-
 tur (cuius rei prope iam memoria aboleuerat) rela-
 tis quibusdam ex magno intervallo cęremoniis, re-
 nouarūt: & cum religione inuiolatos eos, tum lege
 etiam fecerūt. faciēdo, vt qui tribunis plebis, ædi-
 libus, iudicibus, decemuiris nocuisset, eius caput lo-
 ni sacrum esset: familia ad ædem Cereris, Liberi Li-
 beræq; venum iret. Hac lege iuris interpretes negāt
 quenquā sacrosanctum esse, sed eum qui corū cui-
 quam nocuerit, sacrum sanciri. itaq; ædilem prehē-
 di, duciq; a maiorib. magistratibus: quod etfi nō iu-
 re fiat (noceri enim ei, cui hac lege nō liceat) tamen
 argumentū esse, nō haberi pro sacrosancto ædilem:
 tribunos veterē iure iurādo plebis, cum primū eam
 potestatem creauit, sacrosanctos esse. Fuere qui in-
 terpretarentur, eadem hac Horatia lege consulis
 quoq; & prætoribus, quia eisdem auspiciis, quib. cō-
 sules crearentur, cautū esse: iudicem enim cōsulem
 appellari. Quæ resellit interpretatio: q̄ his tem-
 porib. nondū cōsulem iudicem, sed prætorem ap-
 pellari mos fuerit. Hæ consulares leges fuere. Insti-
 tutum etiā ab iisdem consulis, vt senatusconsulta
 in ædem Cereris ad ædiles plebis deferrentur: quæ
 ante

ante arbitrio consulum supprimebantur, vitiabanturque. M. Duellius deinde tribunus plebis, plebem rogauit, plebesq; sciuit, qui plebem sine tribunis reliquisset, quiq; magistratum sine prouocatione creasset, tergo ac capite puniretur. Hæc omnia vt inuitis, ita nõ aduerfantib. patriciis transacta: quia nondum in quenquam vnum sauebatur. Fundata deinde & potestate tribunitia, & plebis libertate, tum tribuni aggredi singulos, tutum maturumque iam rati, accusatorem primum Virginium, & Appium reum deligunt. Cum diem Appio Virginius dixisset, & Appius stipatus patriciis iuuenibus in forum descendisset: redintegrata extemplo est omnibus memoria foedissimæ potestatis, cum ipsum satellitesque eius vidissent. Tum Virginius: Oratio, inquit, rebus dubiis inuenta est. itaq; neq; ego accusando apud vos eum, tempus teram, a cuius crudelitate vosmetipsi armis vindicastis: nec istum ad cætera scelera impudentiã, in defendendo se, adii cere patiar. Omnium igitur tibi Ap. Claudii, quæ impie nefarieq; per biennium alia super alia es ausus, gratiam facio. vnus tantum eriminis nisi vindices iudicem, te ab libertate in seruitutem contra leges vindicias non dedisse, in vincula te duci iubeo. Nec in tribunitio auxilio Appius, nec in iudicio populi vllam spem habebat: at tamen & tribunos appellauit, & nullo morate arreptus a viatore, Prouoco, inquit. Audita vox vna vindex libertatis, ex eo missa ore, quo vindiciæ nuper ab libertate dictæ erãt, silentiũ fecit. Et dũ pro se quisq; deos tandẽ esse & non negligere humana fremũt: & superbię crudelitatiq; ethi seras, nõ leues tamẽ venire pœnas: puocare, qui prouocationem sustulisset: & implorare p̄sidium

populi, qui omnia iura populi obrisset: rapique in vincula egentem iure libertatis, qui liberum corpus in seruitutem addixisset: ipsius Appii inter concionis murmur fidem populi Romani implorantis vox audiebatur. Maiorum merita in tempore domi militiae commemorabat: suum infelix erga plebem Romanam studium, quod æquandarum legum causa cum maxima offensione patrum consulari abiisset: suas leges, quibus manentibus lator earum in vincula ducatur: ceterum sua propria bona malaque, cum causæ dicendæ data facultas sit, tum se experturum. in præsentia se communi iure civitatis, civem Romanum die dicta postulare, ut dicere liceat, ut iudicium populi Rom. experiri. non ita se invidiam pertimuisse, ut nihil in æquitate & misericordia civium suorum spei habeat: quod si indicta causa in vincula ducatur, iterum se tribunos plebis appellare, & monere, ne imitentur quos oderint. quod si tribuni eodẽ fœdere obligatos se fateantur tollendæ appellationis causa, in quâ conspirasse decem viros criminati sint, ait se prouocare ad populum: implorare leges de prouocatione, & consulares & tribunitias eo ipso anno latas. quem enim prouocaturum, si huic indemnato indicta causa non liceat? cui plebeo & humili præsidium in legibus fore, si Ap. Claudio non fuisse documento futurum, utrum nouis legibus dominatio, an libertas firmata sit: & appellatio prouocatioque aduersus iniuriam magistratum ostentata tantum inanibus literis, an vere data sit. Contra ea Virginius, vnum Ap. Claudium & legum expertem, & civilis & humani fœderis esse aiebat. respicerent tribunal homines castellum omnium scelerum: vbi decemuir ille perpetuus, bonis, tergo, sanguini civium infestus, virgas securesque omnibus

omnibus m
 nos, car
 pino & cad
 mentum i
 pum a com
 cui sui client
 fuisseque vi
 uentibus toll
 fuisse mcul
 pro interpell
 carerem ad
 Romanæ voc
 ac ripius pro
 illi ferre, ni v
 dehis in ad
 la duci liber
 magno mot
 fuisse plebe
 cetem est co
 ter hæc ab
 concordia
 quumque ob
 ream in Ca
 res haud op
 pie magis q
 pitum est
 ppare itaq
 cio Sabini, V
 ad ea bella d
 maiores mo
 magna volun
 etoque non
 veteranis ad
 vicos egred

omnibus minitans, deorum hominumq; contem-
 ptor, carnificibus, non lectioribus stipatus, iam ab ra-
 pinis & caedibus animo ad libidinem verso, virginis
 ingenuam in oculis populi Romani velut bello ca-
 ptam, a complexu patris abreptam, ministro cubi-
 culi sui clienti dono dedit: vbi crudeli decreto, ne-
 fandisque vindiciis dexteram patris in filiam arma-
 uerit: vbi tollentes corpus semianime virginis, spō-
 sum, anunculumque in carcerem duci iusserit, stu-
 pro interpellato magis quam eade motus. & illi
 carcerem adificatum esse, quod domicilium plebis
 Romanae vocare sit solitus. Proinde vt ille iterum
 ac saepius prouocet, sic se iterum ac saepius iudicem
 illi ferre, ni vindicias ab libertate in seruitutem de-
 dedit. si ad iudicem non eat, pro damnato in vincu-
 la duci iubere. Vt haud quoquam improbante, sic
 magno motu animorum, cum tanti viri supplicio
 suamet plebei iam nimia libertas videretur, in car-
 cerem est coniectus. tribunus ei diem praedixit. In-
 ter hac ab Latinis & Hernicis legati gratulatum de
 concordia patrum ac plebis Romam venerunt: do-
 numq; ob eam loui optimo maximo coronam au-
 ream in Capitolium tulere. parui ponderis, prout
 res haud opulenta erant, colebanturq; religiones
 pie magis quam magnifice. Iisdem auctoribus co-
 gnitum est, & quos Volscosq; summa vi bellum ap-
 parare. Itaq; partiri prouincias consules iussi. Hora-
 tio Sabini, Valerio Aequi Volscique euenere. Cum
 ad ea bella delectum edixissent, fauore plebis non
 iuniores modo, sed emeritis etiam stipendiis pars
 magna voluntariorum ad nomina dada praesto fue-
 re: eoque non copia modo, sed genere etiam militū
 veteranis admittis, firmior exercitus fuit. Priusquā
 urbem egrederentur, leges decemuirales, quibus ta-

bulis duodecim est nomen, in æs incisus, in publico propofuerunt. Sunt qui iussu tribunorū ædiles factos eo ministerio scribant. C. Claudius qui perofus decemvirosum scelera, & ante omnis fratris filii superbix infestus, Regillum antiquam in patriam se contulerat: is magno iam natu cum ad pericula eius deprecanda redisset, cuius vitia fugerat, fardidatus cum gentilib. clientibusque in foro prehensabat singulos: orabatq; ne Claudiæ genti eam infestam maculam vellent, vt carcere & vinculis viderentur digni. virum honoratissimæ imaginis futurū ad posteros, legumlatorem, conditoremq; Romani iuris, iacere vincum inter fures nocturnos ac latrones. auerterent ab ira parumper ad cognitionē cogitationemq; animos: & potius vnū tot Claudiis deprecantibus condonarent, quam propter vnus odium multorum preces aspernarentur: se quoq; id generi ac nomini dare, nec cum eo in gratiā redisse, cuius aduersæ fortunæ velit succursum: virtute libertatem recuperatam esse, clementia concordiam ordinum stabiliri posse. Erāt quos moueret sua magis pietate, quam eius pro quo agebat causa. sed Virginus sui potius vt miseretur orabat, filiaq; nec gentis Claudiæ regnum in plebē sortita, sed necessariorum Virginix trium tribunorum preces audierat: qui ad auxilium plebis creati, ipsi plebis fidem atq; auxilium implorarent. Iustiores hæ lachrymæ videbantur. Itaque spe incisā, priusquam prædicta dies adesset, Appius sibi mortem coniciuit. Subinde arreptus a P. Numitorio Sp. Oppius inuidiæ proximus, quod in vrbe fuerat, cū iniustæ vindiciæ a collega dicerentur, plus tamē facta iniuria Oppio, quā non prohibita, inuidiæ fecit: festis productus, qui VII. & XX. enumeratis stipendiis, octies extra ordinem

nem donat
li. scilla ve
bilum depre
cere possit
que dicitur in
vina fecit. It
nec collegæ
publicata sun
dita damnat
penam, dim
Virginæ mo
nos ad peten
ndem que
valutis: iam
rorum iura
hibito salubri
tis inquit, no
que hoc ann
la duci quem
peccata rep
expriata sint
sam tri, que
perpetua c
tuenda cur
petribus de
am quod ad
ti libertati
patrio cuat
narum suar
centie coru
qui mollius
in latrum p
am quin tur
Consules reb

nem donatus, donaq; ea gerens in conspectu populi, scissa veste tergum laceratum virgis ostendit, nihilum deprecans, quin si quā suam noxam reus dicere posset, priuatus in se iterū fauieret. Oppius quoque ductus in vincula est, & ante iudicii diem sine ibi vita fecit. Bona Claudii Oppiiq; tribuni publicauere, collegæ eorū exiliū causā solum verterūt, bona publicata sunt. & M. Claudius assertor Virginie die dicta damnatus, ipso remittente Virginio vltimam poenam, dimissus Tibur exulatum abiit: manesque Virginie mortuæ, quam viuæ feliciores per tot domos ad petendas pœnas vagari, nullo relicto fonte tandem quieuerunt. Ingēs metus inceserat patres, vultusq; iam iidem tribunorum erant, qui decemviro- rum fuerant, cum M. Duellius tribunus plebis inhibito salubriter modo nimie potestatis: Et libertatis, inquit, nostre, & pœnarū ex inimicis satis est. itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec in vincula duci quenquam sum passurus: nam neq; vetera peccata repeti iam obliterata placet, cum & noua expiata sint decemviro- rum supplicis: & nihil admisum iri, quod vim tribunitiam desideret, spondet perpetua consulum amborum in liberrate vestra tuenda cura. Ea primum moderatio tribuni metu- am: quod adeo toti plebis fuissent, vt patrum salutis libertatisque prior plebeio magistratui quam patricio cura fuisset: & ante inimicos satietas pœnarum suarum cepisset, quam obuiam ituros licentia eorum consules appareret. multique erant qui mollius consultum dicerent, quod legum ab his latarum patres auctores fuissent, neq; erat dubium, quin turbato reip. statu, tempore succubuissent. Consules rebus vrbis cōpositis, fundatoq; plebis

statu in prouincias diuersi abiere. Valerius aduersus
 conuictos iam in Algido exercitus Æquorū Vol-
 scorumq; sustinuit consilio bellū, quod si extemplo
 rem fortuna cōmisset, haud scio an (qui tum ani-
 mi ab decemuirorum infelicib. auspiciis Romanis
 hostibusque erant) magno detrimento certamen
 statuarum fuerit. Castris mille passuum ab hoste po-
 sitis, copias continebat, hostes medium inter bina
 castra spacium acie instructa complebant: prouo-
 cantibusq; ad prælium, responsum Romanus ne-
 mo reddebat. tandē fatigati stando, ac nequicquam
 expectando certamen Æqui Volscique, postquā cō-
 cessum propemodum de victoria credebant: pars in
 Hernicos, pars in Latinos prædatū abeunt. relinquitur
 magis castris præsidium, quam satis vitium ad cer-
 tamen. Quod ubi sensit consul, reddit illa tum antea
 terrorem, instructaq; acie vltro hostem lacescit. ubi
 illi conscientia quid abesset virium, detracta uere
 pugnam, creuit extemplo Romanis animus, & pro
 victis habebant pauentes intra vallum. Cū per totū
 diem stetissent, intenti ad certamē, nocti cessere. &
 Romani quidem pleni spei corpora curabāt. haud-
 quaquam pari hostes animo nuncios passim trepidū
 ad reuocandos prædatores dimittunt. recurritur ex
 proximis locis, vltiores non inuenti. Vbi illuxit,
 egreditur castris Romanus, vallum inuasurus, ni co-
 pia pugna fieret. & postquam multa iam dies erat,
 neq; mouebatur quicquā ab hoste, iubet signa in-
 ferri consul, motaq; acie indignatio Æquos & Vol-
 scos incessit, si victores exercitus vallū potius quam
 virtus & arma contegerent. igitur & ipsi efflagitatū
 ab ducib. signū pugnae accepere. Iamq; pars egressa
 portis erat, deincepsque alii seruabant ordinem, in
 suum quisq; locum descendentes, cum consul Ro-

manus

manus p...
 fiam acies,
 eductos nec
 prope fluctu
 sine, circum
 bus mentio
 tore primo
 legent, &
 ceperant, &
 Romanos me
 nos pro liber
 vicarios, mor
 ellent: non
 tio a liberat
 iplo vitio de
 milites fieri
 nes plus ani
 ni quam fo
 Virginian
 ellet: vnu
 si fortuna
 libus holi
 nec Iupite
 condire ve
 mouebat; e
 membrus, e
 denetque,
 post cactos
 ne: nec qu
 Romani esse
 adorat dei
 praxite vir
 præhatis. Vir
 tum. vos imi

manus pius quam totis viribus fulta constaret ho-
 stium acies, intulit signa: adortusq; nec dum omnes
 eductos nec qui erant, satis explicatis ordinibus,
 prope fluctuantem turbam trepidantium huc atq;
 illuc circumspectantiumque se ac suos, addito tur-
 batis mentibus clamore atq; impetu, inuadit. Re-
 gulere primo pedem hostes, deinde cū animos col-
 legisent, & vndiq; duces, victisne cessuri essent, in-
 creparent, restituitur pugna. Consul ex altera parte
 Romanos meminisse iuebat, illo die primū libe-
 ros pro libera vrbe Romana pugnare, sibi metipsis
 victuros, non vt decemuiorum victores premium
 essent: non Appio duce rem geri, sed consule Vale-
 rio a liberatoribus populi Romani orto, liberatore
 ipso: ostenderent priorib. praliis per duces, non per
 milites stetit, ne vincerent: turpe esse, contra ci-
 ues plus animi habuisse, quam contra hostes: & do-
 mi quam foris seruitutem magis tenuisse. Vnam
 Virginiam fuisse, cuius pudicitia in pace periculum
 esset. vnum Appiuni ciuem periculosæ libidinis: at
 si fortuna belli inclinaret, omnium liberis ab tot mil-
 libus hostium periculum fore. Nolle ominari, quæ
 nec Iupiter, nec Mars pater passuri sint, iis auspiciis
 condita vrb. accidere. Auentini Sacriq; montis ad-
 monebat, vt vbi libertas parta esset, paucis ante
 mentibus, eo imperium illibatum referrent: osten-
 derentque, eandem indolem militibus Romanis
 post exactos decemuiros esse, quæ ante creatos fue-
 rit: nec equatis legib. imminutam virtutem populi
 Romani esse. Hæc vbi inter signa peditū dicta dedit,
 aduolat deinde ad equites: Agite iuuenes, inquit,
 præstare virtute peditem, vt honore atque ordine
 præstatis. Primo concursu pedes mouit hostem, pul-
 sum vos immixtis equis exigit e campo: non susti-

» nebunt impetum: & nunc cunctantur magis quam
 » resistunt. Concitant equos, permittuntq; in hostē
 pedestri iam turbatum pugna: & perruptis ordinib.
 elati ad nouissimam aciem, pars libero spacio circū-
 uecti, iam fugam vndiq; capeffentes, plerosq; a ca-
 stris auertūt, præterequitantesq; absterrent. peditum
 acies, & consul ipse, visq; omnis belli fertur in
 castra: captisq; cū ingenti cæde maiore præda poti-
 tur. Huius pugnae fama perlata nō in urbem modo,
 sed in Sabinos ad alterū exercitum: in vrbe lætitia
 modo celebrata est, in castris animos militum ad æ-
 mulandū decus accendit. Iā Horatius eos excursio-
 nib. sufficiendo, præliisq; leuib. experiundo, assue-
 fecerat sibi potius fidere, quam meminisse ignomi-
 niæ decemuirorū ductu acceptæ: paruaq; certamina
 in summā totius profecerant spei. Nec cessabāt Sa-
 bini feroces ab re priore anno bene gesta lacerare
 atq; instare, rogitantes quid latrocinii modo pro-
 curfantes pauci, recurrentesq; tererent tēpus? & in
 multa prælia paruaq; caperent summā vnius belli?
 quin illi congregerentur acie? inclinandamq; semel
 fortunæ rē darent? Ad id quod sua spōte satis colle-
 ctum animorū erat, indignitate etiam Romani ac-
 cendebantur: iam alterū exercitum victorē in urbē
 rediturum, sibi vitro per contumelias hostē insul-
 tare, quando autem se, si tum non sint, pares hostibus
 fore? Vbi hæc fremere militem in castris consul sen-
 » sit: concione aduocata: Quemadmodum, inquit, in
 » Alguido res gesta sit, arbitror vos milites audisse, quia
 » lem liberi populi exercitū decuit esse, talis fuit. con-
 » silio collega, virtute militū victoria parta est. Quod
 » ad me attinet, id consilii animique habiturus sum,
 » quod vos milites mihi effeceritis. & trahi bellum
 » salubriter, & mature perfici potest. si trahendum
 est,

est, ego v
 qua instat
 coecumq; p
 ciem sublat
 vinitique
 camor est f
 sellis more
 tum affirma
 sumptum ef
 aciem Sabin
 cebant. Prae
 ambo esse et
 tiz audiam,
 Consilio eti
 quallentaci
 sumtrum ce
 pressionem
 uerfo hiquis
 rum, eques
 quis desibit
 primum in
 primum p
 accendunt
 que marce
 digressio eq
 tum ab sua
 repetunt
 incisionatur
 peditum te
 in parte alie
 tiz in panie
 tum, impeti
 tum. Consul
 te ferubi leg

est, ego ut Indies spes virtusque vestra crescat, eadem
 qua institui disciplina efficiat. si iam satis animi est,
 decernique placet, agite dum clamore, qualem in ac-
 ciem sublaturi estis, tollite hic indicem voluntatis
 virtutisque vestrae. Postquam ingenti alacritate
 clamor est sublatus: quod bene verat, gesturum
 se illis morem, posteroque die in aciem deductu-
 rum, affirmat, reliquum diei apparandis armis con-
 sumptum est. Postero die simul instrui Romanam
 aciem Sabini videre, & ipsi iam auidi certaminis pro-
 cedunt. Prælium fuit, quale inter fidentes sibi met
 ambos exercitus, veteris perpetuaque alterum glo-
 riæ auidum, alterum nuper noua victoria elatum.
 Consilio etiam Sabini vires adiuuere. nam cum æ-
 quassent aciem, duo extra ordinem millia, quæ in
 sinistrum cornu Romanorum in ipso certamine im-
 pressionem facerent, tenuere. quæ ubi illatis ex trã-
 uerso signis de grauaabant propè circumuentum cor-
 nu, equites duarum legionum sexcenti fere ex e-
 quis desiliunt: cedentibusque iam suis prouolant in
 primum simulque & hosti se opponunt: & æquato
 primum periculo, pudore deinde animos peditum
 accendunt. verecundiæ erat, equitem suo alieno-
 que Marte pugnare: peditem ne ad pedes quidem
 digresso equiti parem esse. Vadunt igitur in præ-
 lium ab sua parte ommissum, & locum ex quo cesserat,
 repetunt: momentoque non restituta modo pugna: sed
 inclinatur etiam Sabinis cornu. eques inter ordines
 peditum tectus, se ad equos recipit: tranfuolet inde
 in partem alteram suis victoriae nuncius: simul & in ho-
 stes iam pauidos, quippe fuso sua partis validiore cor-
 nu, impetum facit, non aliorum et prælio virtus magis eni-
 tuit. Consul præuidere omnia, laudare fortes, increpa-
 re sicubi segnior pugna esset: castigati, fortium statim

virorum opera edebant. tantumq; hos pudor, quā-
 tum alios laudes excitabant. Redintegrato clamore
 vndiq; omnes connixi, hostem auertunt: nec dein-
 de Romana vis sustineri potuit. Sabini fusi passim
 per agros, castra hosti ad prædam relinquunt: ibi nō
 sociorum, sicut in Alcido, res sed suas Romanus pop-
 ulationibus agrorum amissas recipit. Gemina vi-
 ctoria duobus bifariam prælii parta, maligne sena-
 tus in vnum diem supplicationes consulum nomi-
 ne decreuit. Populus iniussu & altero die frequens
 iit supplicatum, & hæc vaga popularisq; supplicatio
 studijs prope celebratior fuit. Consules ex compo-
 sito eodem biduo ad urbem accessere, senatumque
 in Martium campum euocauere. vbi cum de rebus
 ab se gestis agerent, questi primores patrum, senatū
 inter milites dedita opera terroris causa haberi. i-
 taq; inde consules, ne criminationi locus esset, in
 prata Flaminia, vbi nunc ædes Apollinis est, (circum-
 iam tum Apollinarem appellabant) auocauere se-
 natum. vbi cum ingenti consensu patrum negare-
 tur triumphus, L. Icinius trib. pleb. tulit ad populum
 de triumpho cōsulum: multis dissuasum prodeun-
 tibus, maxime C. Claudio vociferante, de patribus,
 non de hostibus consules triumphare velle: gratiā-
 que pro priuato merito in tribunum, non pro vir-
 tute honorem, peti nāquam ante de triumpho per
 populum actum, semper æstimationem arbitrium-
 que eius honoris penes senatū fuisse. ne ita omnia
 tribuni potestatis suæ implerent, vt nullum publicū
 consilium sinerent esse. ita demum liberam ciuita-
 tem fore, ita æquatas leges, si sua quisque iura ordo,
 suam maiestatem teneat. in eandem sententiam
 multa & a cæteris senioribus patrum cum essent
 dicta,

dicta, omnes
 Tum primores
 nam platum
 que prope in
 tatione int
 brementur. & q
 sibus quoq;
 bon patrum c
 consulum iur
 rum. nō dum si
 fationes suas
 vel Valeios H
 bilitas opes p
 pas, vt comiti
 ce enim, viro
 fitras in iudi
 ex vetere tri
 bitatum, pag
 suffragium m
 tionum colle
 quam ex rol
 Duellius cor
 gasset, quid
 berent? resp
 rarios: aucto
 re nactus, i
 cum consules
 si res P. R. me
 memor milit
 beret, quid
 iam nullaten
 accurret ad v
 de comitia hab
 cum patre studi

dicta, omnes tribus eam rogationem acceperunt. Tum primū sine auctoritate senatus, populi iussu, triumphatum est. Hæc victoria tribunorum plebisque prope in haud salubrem luxuriam vertit, conspiratione inter tribunos facta, vt iidem tribuni reficerentur: & quo sua minus cupiditas emineret, cōsulis quoq; continuarent magistratum. consensum patrum causabantur, quo per contumeliam consulum iura plebis labefacta essent. quid futurum nōdum firmatis legibus, si novos tribunos per factiones suas consules adorti essent? nō enim semper Valerios Horatiosq; Coss. fore, qui libertati plebis suas opes postferrent. Forte quādā vtili ad tempus, vt comitiis præesset, potissimum M. Duellio forte euenit, viro prudenti, & ex continuatione magistratus inuidiam imminetent cernenti, qui cum ex veterib. tribunis negaret vlliū se rationem habiturum, pugnarentq; collegæ, vt liberis tribus in suffragium mitteret: aut concederet sortem comitorum collegis, habituris e lege potius comitia, quam ex voluntate patrum: iniecta contentione Duellius consules ad subsellia accitos, cum interrogasset, quid de comitiis consularibus in animo haberent? respondissentque se novos consules creaturos: auctores popularis sententiæ haud populares nactus, in concionem cum iis processit. vbi cum consules producti ad populum, interrogatiq; si eos P. R. memor libertatis per illos receptæ domi, memor militiæ rerumq; gestarum, consules iterū faceret, quidnam facturi essent, nihilq; sententiæ suæ mutassent: collaudatis consulibus, quod persecuerent ad vltimum dissimiles decemvirosum esse, comitia habuit: & quinq; tribunis plebis creatis, cum præ studiis aperte petentium nouem tribuno-

V.C. rum alii candidati tribus non explerent, concilium dimisit: nec deinde comitorum causa habuit. satisfactum legi aiebat, quæ numero nasquam præfinito tribunis, modo ut relinquere tentur, sanciret: & ab iis qui creati essent, cooptari collegas iuberet. recitabatq; rogationis carmen, in quo: Si tribunos plebis decem rogabo, si qui vos minus hodie decem tribunos plebis fecerint: hi tum utiq; quos sibi collegas cooptassent, ut illi legitimi eadem lege tribuni plebei sint, ut illi quos hodie tribunos plebei feceritis. Duellius cum ad ultimum perseverasset, negando XV. tribunos plebis rempublicam habere posse, victa collegarum cupiditate, pariter patribus plebiq; acceptus magistratu abiit. Noui tribuni plebis in cooptandis collegis patrum voluntatem fouerunt: duos etiam patricios consularesq; Sp. Tarpeium, & A. Æternium cooptauere. Consules creati, Sp. Hermianus, T. Virginius Coelimonianus, nihil magnopere ad patrum aut plebis causam inclinari, otium domi ac foris habuere. L. Trebonius tribunus plebis infestus patribus, quod se ab iis in cooptandis tribunis fraude captum, proditumq; a collegis aiebat: rogationem tulit, ut qui plebem Romanam tribunos plebis rogaret, is vsq; eo rogaret, dum X. tribunos plebis faceret. infestandisq; patribus, vnde Aspero etiam inditum est cognomen, tribunatum gessit. Inde M. Geganius Macrinus, & C. Iulius Coll. facti, coitiones tribunorum aduersus nobilium iuuentutem ortas, sine infestatione potestatis eius, conseruata maiestate patrum, sedauere: plebe decreto ad bellum Volscorum & Aequorum delectu, sustinendo, rem ab seditionibus continuere: urbano quoq; otio foris omnia tranquilla esse affirmantes, per discordias ciuiles externos tollere animos, cura pacis concordia

cordia
oro grauis
ab inuicem
si uulio h
dent deind
pultemis m
num inuina
ybenore a
que plebs it
miles lclio
sbennio h
nis feroces
modas exer
perelle anim
cium aquari
lit, ut deprim
metant ho
inuriam a
aut pati ne
Capitoliu
inde facti,
acceptu
tra discor
plebe incit
dita noui
baret. Ad
cepto arr
penulseran
re delectunt
ente iam pl
nissos exer
recepto com
tatum simu
teri occide

cordiæ quoq; intestina causa fuit. Sed alter semper V.C.
 ordo grauis alterius modestiæ erat. quiescenti plebi
 ab iniuriis patrum iniuriæ fieri cœpta, vbi tribu-
 ni auxilio humilioribus essent, in primis parū pro-
 dederat: deinde ne ipsi quidem iniulati erant, vtique
 postremis mensibus, cum & per coitiones potētio-
 rum iniuria fieret, & vis potestatis omnis aliquanto
 posteriore anni parte languidior ferme esset: iam-
 que plebs ita in tribunatu ponere aliquid spei, si si-
 miles Icilio tribunos haberet: nomina tantum
 se biennio habuisse. Seniores contra patrum vt ni-
 mis feroces suos credere iuuenes esse, ita malle, si
 modus exercendus esset, suis quam aduersariis si-
 peresse animos. adeo moderatio tuendæ libertatis,
 dum æquari velle simulando, ita se quisque extol-
 lit, vt deprimat alium, in difficili est: cauendoq; ne
 metuant homines, metuendos vltro se efficiunt: &
 iniuriam a nobis repulsam, tanquam aut facere
 aut pati necessitas sit, iniungimus aliis. T. Quintius 309.
 Capitolinus quartum, & Agrippa Furius consules
 inde facti, nec seditionem domi, nec foris bellum
 acceperunt: sed imminebat vtrunque. Iam non vl-
 tra discordia ciuium reprimi poterat, & tribunis &
 plebe incitata in patres, cum dies alicui nobilium
 dicta nouis semper certaminibus conciones tur-
 baret. Ad quarum primum strepitum, velut signo
 accepto arma cepere. & qui ac Volsci: simul quod
 persuaferant iis duces cupidi pradarum, biennio an-
 te delectum indictum haberi non potuisse, abnu-
 ente iam plebe imperium eo aduersus se non esse
 missos exercitus. dissolui licentia militandi morem,
 nec pro communi sã patria Romam esse. quicquid
 irarum simultatumq; cum externis fuerit, in ipsos
 verti. occacatos lupos intestina rabie opprimendi

occasionem esse. Coniunctis exercitibus Latinum
 primum agrum populari sunt: deinde postquam
 ibi nemo vindex occurrebat, tum vero exultanti-
 bus belli auctoribus, ad moenia ipsa Romæ popula-
 bundi regione portæ Esquilinæ accessere, vastatio-
 nem agrorum vrbi per contumeliam ostentantes.
 vnde postquam inulti prædam præ se agentes, retro
 ad Corbionem agmine iere, Quintius Cos. ad con-
 cionem populum vocavit. ibi in hanc sententiam
 locutum accipio: Etsi mihi nullius noxæ conscius,
 Quirites, sum, tamen cum pudore summo in con-
 cionem vestram processi. hoc vos scire, hoc poste-
 ris memoriæ traditum iri, æquos & Volscos vix
 Hernicis modo pares, T. Quintio quartum consule
 ad moenia vrbs Romæ impune armatos venisse,
 hanc ego ignominiam (quanquam iamdiu ita viui-
 tur, is status rerū est, vt nihil boni diuinet animus)
 si huic potissimum imminere anno scissem, vel exi-
 lio, vel morte, si alia fuga honoris nō esset, vitassem.
 Ergo si viri arma illa habuissent, quæ in portis fuere
 nostris, capi Roma me consule potuit? satis hono-
 rum satis superq; vitæ erat, mori consulem tertium
 oportuit. Quem tandem ignauissimi hostium con-
 temphere? nos consules? an vos Quirites? si culpa in
 nobis est, auferte imperium indignis: & si id parum
 est, in super poenas expetite. si in vobis, nemo deo-
 rum nec hominum sit, qui vestra puniat peccata
 Quirites, vosmet tantum eorum poeniteat. Non il-
 li vestram ignauiam contempere, nec suæ virtuti
 confisi sunt: quippe toties fusi fugatique, castris ex-
 uti, agro multati, sub iugum missi, & se & vos noue-
 re. discordia ordinum est venenum vrbs huius, pa-
 trum ac plebis certamina, dum nec nobis impetū,
 nec vobis libertatis est modus: dum tædet vos pa-
 tricio-

tricio-
 illi animi
 bunos plebi
 nus de cem
 comarorum
 gizam, m
 mori atque
 noque pal
 vultis, cre
 est patribus
 que magistr
 iam tribum
 tu plebis ini
 legum nostr
 finis est di
 bere, equa
 rebat? Vici
 vos victore
 Aduertus n
 occurratur
 ptes, & sca
 submo oit
 ibi hic cur
 centis, & c
 illis faroci
 quatinam
 hinc agros
 abe, summa
 nis res po
 Miletar, bel
 punitat res
 ex agris hui
 nomi, vnd
 dicit ac res

triciorum, nos plebeiorum magistratum, sustulere.
 illi animos. Pro deam fidem, quid vobis vultis? tri-
 bunos plebis concupistis, concordiae causa concessi-
 mus. decem viros desiderastis, creati passi sumus. de-
 cem viros vos petastis, coegimus abire magi-
 stratu, manente in eosdem priuatos ira vestra,
 mori atque exulare nobilissimos viros honoratissi-
 mosque passi sumus. tribunos plebis creare iterum
 voluistis, creastis cōsules facere vestrarum partium,
 et si patribus videbamus iniquum, patricium quo-
 que magistratum plebi donum fieri vidimus, auxi-
 lium tribunitium, prouocationem ad populum, sci-
 ta plebis iniuncta patribus sub titulo æquandarum
 legum nostra iura oppressa tulimus & ferimus. Qui
 finis erit discordiarum? ecquando vnam urbem ha-
 bere, ecquando communem hanc esse patriam li-
 cebit? Victi nos æquiore animo quiescimus, quam
 vos victores. satisne est, nobis vos metuendos esse?
 Aduersus nos Auentinū capitur, aduersus nos Sacer
 occupatur mons. Esquilias quidē ab hoste prope ca-
 ptas, & scandentē in aggerem Volseū hostem nemo
 submouit in nos viri, in nos armati estis. Agite dum
 ibi hic curiam circumfederitis, & forū infestum fe-
 ceritis, & carcerem impleueritis principibus, iisdem
 istis ferocibus animis egredimini extra portam E-
 squilinam, aut si ne hoc quidem audetis, ex muris
 visite agros vestros ferro igniq; vastatos, prædam
 abigi, fumare incensa passim testa. At enim cōmu-
 nis res per hæc loco est peiore, ager vritur, vrbs ob-
 fidetur, belli gloria penes hostes est. Quid tandem?
 priuata res vestrae quo in statu sunt? iam vnicuique
 ex agris sua damna nunciabuntur, quid est tandem
 domi, vnde ea expleatis? tribuni vobis amissa red-
 dent ac restituent: vocis verborumque quantum.

23 voletis, ingerent. & criminum in principes, & le-
 24 gum aliarum super alias, & concionum. sed ex illis
 25 concionib. nunquam vestrum quisquā re fortunāq;
 26 domū auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad con-
 27 jugem & liberos, præter odia, offensiones, simulta-
 28 tes publicas priuatasque? a quib. semper non vestra
 29 virtute innocentiaq; sed auxilio alieno tuti sitis. At
 30 Hercules, cum stipendia nobis consulibus, nō tribu-
 31 nis ducibus, & in castris, non in foro faciebatis, & in
 32 acie vestrum clamorem hostes, non in concione pa-
 33 tres Romani horrebant: præda parta, agro ex hoste
 34 capto, pleni fortunarum gloriæq; simul publicæ, si-
 35 mul priuatæ triumphantes domum ad penates re-
 36 dibatis: nunc oneratū vestris fortunis hostem abire
 37 sinitis. Hærete affixi concionibus, & in foro viuere:
 38 sequitur vos necessitas militandi, quam fugitis.
 39 Graue erat in Æquos & Volscos proficisci: ante por-
 40 tas est bellum, si inde nō pellitur, iam intra mœnia
 41 erit, & arcem & Capitolium scandet: & in domos
 42 vestras vos persequetur. Biennio ante senatus de-
 43 lectum haberi, & educi exercitum in Algidum ius-
 44 sit. sedemus desides domi, mulierum ritu inter nos
 45 altercantes, præsentī pace læti, nec cernentes ex
 46 ocio illo breui multiplex bellum rediturum. His
 47 ego gratiora dictu alia esse scio: sed me vera pro
 48 gratis loqui, etsi meum ingenium non moneret,
 49 necessitas cogit. Vellem equidem vobis placere
 50 Quirites, sed multo malo vos saluos esse, qualicun-
 51 que erga me animo futuri estis. Natura hoc ita
 52 comparatum est, vt qui apud multitudinem sua
 53 causa loquitur, gratior eo sit, cuius mens nihil præ-
 54 ter publicum commodum videt. nisi forte assenta-
 55 tores publicos, plebicolas istos, qui vos nec in armis,
 56 nec in ocio esse sinunt, vestra vos causa incitare &
 57 stimulare

stimulare
 illis estis &
 siquam esse
 letum ac se
 rum si vos
 retulit que
 nere: nulla
 poplatores
 casus erunt
 Anum vider
 tuiti estis,
 tio oratio ac
 illis fuit. In
 detestatio
 sus partes ha
 bat: & aggre
 nerat, si di
 antes, tota
 ventum es
 vnum vin
 mores pa
 ris consue
 dignam v
 sapum me
 nem digni
 tuendo in
 tudinem f
 rem maie
 temporū i
 vcepeller
 mo cum co
 fare vellent
 peris: paz
 puziam, a

Rimulare putatis: concitati, aut honori aut quaestui
 illis estis. & quia in concordia ordinum nullos se
 usquam esse vident, mala rei se quam nullius, tur-
 batarum ac seditionum duces esse volunt. Quorum
 rerum si vos tedium tandem capere potest, & patrū
 vestrosque antiquos mores vultis pro his nouis su-
 mere: nulla supplicia recuso, nisi paucis diebus hos
 populatores agrorum nostrorum fufos fugatosque
 castris exuero: & a portis nostris mœnibusque ad il-
 lorum vrbes hunc belli terrorem, quo nunc vos at-
 toniti estis, transtulero. Raro alias tribuni popula-
 ris oratio acceptior plebi, quā tunc seuerissimi con-
 sulus fuit. Iuuentus quoque, quæ inter tales metus
 detrectationem militiæ, telum æerrimum aduer-
 sus patres habere solita erat, bellum & arma specta-
 bat, & agrestium fuga, spoliatiq; in agris & vul-
 nerati, foediora iis quæ subiciebantur oculis nunci-
 antes, totam urbem ira implenere. In senatum vbi
 ventum est, ibi vero in Quintium omnes versi, vt
 vnum vindicem maiestatis Romanæ intueri, & pri-
 mores patrum dignam dicere concionem impe-
 rio consulari, dignam tot consulatibus antea actis,
 dignam vita omni plena honorum sæpe gestorum,
 sæpius meritorum. alios consules aut per proditio-
 nem dignitatis patrum plebi adulos, aut acerbe
 tuendo iura ordinis, asperiores domando multi-
 tudinem fecisse: T. Quintium orationem memo-
 rem maiestatis: patrum, concordiaq; ordinum, &
 temporū in primis habuisse, orare eum, collegamq;
 vt capefferent rempub. orare tribunos, vt vno ani-
 mo cum consulib. bellū ab vrbe ac mœnib. propul-
 sare vellent, plebemq; obedientē in re tam trepida
 patrib. præberent. appellare tribunos, communem
 patriam, auxiliumque eorum implorare, vastatis

agris, vrbe prope oppugnata. Consensu omnium
 delectus decernitur, habeturque. Cum consules in
 concione pronunciaſſent, tempus non eſſe cauſas
 cognoſcendi: omnes iuueniores poſtero die prima lue
 ce in campo Martio aedeſſent: cognoſcendis cauſis
 eorum qui nomina non dediſſent, bello perfecto fe
 daturus tempus: pro deſertore futurum, cuius non
 probaſſent cauſam: omnis iuuentus aſſuit poſtero
 die cohortes ſibi quaque centuriones legerunt, bi
 ni ſenatores ſingulis cohortibus præpoſiti. Hæc om
 nia adeo mature perfecta accepimus, vt ſigna eo
 ipſo die a quaſtoribus ex arario prompta, delataq;
 in campum, quarta diei hora mota ex campo ſint:
 exercitusque nouus, paucis cohortibus veterum
 militum voluntate ſequentibus, manſerit ad deci
 mum lapidem. inſequens dies hoſtem in conſpec
 tum dedit, caſtraque ad Corbionem caſtris ſunt
 coniuncta tertio die, cum ira Romanos, illos,
 cum toties rebellaſſent, conſcientia culpa ac de
 ſperatio irritaret, mora dimicandi nulla eſt facta.
 In exercitu Romano cum duo cōſules eſſent pote
 ſtate pari, quod ſaluberrimum in adminiſtratione
 magnarum rerum eſt, ſumma imperii concedente
 Agrippa penes collegam erat: & prælatus ille faci
 litati ſummittentis ſe comiter reſpōdebat, commu
 nicando conſilia laudeſque, & æquando inparem
 ſibi. In acie Quintius dextrum cornu, Agrippa ſini
 ſtram tenuit: Sp. Poſthumio Albo legato datur me
 dia acies tuenda: legatum alterum P. Sulpicium e
 quitibus præficiunt. Pedites ab dextro cornu egre
 gie pugnauere, haud ſegniter reſiſtentibus Volſcis.
 P. Sulpicius per mediam hoſtium aciem cum equi
 tatu perripit. vnde cum eadem reuerti poſſet ad
 ſuos, priuſquam hoſtis turbatos ordines reſiceret,
 terga

terga im
 100: tempo
 pu terrore
 patio equi
 rinquandu
 ſandi temp
 ſuo vociter
 expulſerent
 ete conficer
 tu unde ad
 poſte illos te
 tes ceſſiſſet.
 ma totū eg
 præcipitauer
 ſinis pugne
 diem punci
 reſiſtatur
 centibus R
 dum percol
 coepi, qua
 ſuſtitrum
 coepum. I
 pa arate v
 nellus ren
 ab ſigniferi
 conſertos h
 citū milite
 pure victor
 dotem iam
 pote antequ
 aſſiſſe. ſi iat
 reſiſtal om
 Agrippa cum
 legum, caſtra

terga impugnare hostium satius visum est, momētoq; temporis in auertam incurfando aciem, ancipiti terrore dissipasset hostes, ni suo proprio eum pralio equites Volscorum & Æquorum exceptum aliquandiu tenuissent. Ibi vero Sulpicius negare cūctandi tempus esse, circumuentos interclusosq; ab suis vociferans, ni equestre prælium connixi omni vi perficerent: nec fugare equitem integrum, satis esse conficerent equos, virosque, ne quis reueheretur inde ad prælium, aut integraret pugnam. non posse illos resistere sibi, quibus conferta peditum acies cessisset. Haud surdis auribus dicta. impressione vna totū equitatum fudere, magnam vim ex equis precipitauere: ipsos, equosq; spiculis confodere. Is finis pugnae equestris fuit. Tunc adorti peditum aciem, nuncios ad consules rei gesta mittunt, vbi iā inclinabatur hostium acies. nuncius deinde & vincētib; Romanis animos auxit, & referentes gradum perculit Æquos. In media primum acie vinci coepti, qua præmidius equitatus turbauerat ordines. sinistram deinde cornu ab Quintio consule pelli coeptum. in dextro plurimū laboris fuit. Ibi Agrippa ætate viribusq; ferox, cum omni parte pugnae melius rem geri, quā apud se videret, accepta signa ab signiferis ipse inferre, quadam iacere etiam in confertos hostes coepit. cuius ignominia: metu cōcitati milites inuasere hostem. ita æquata ex omni parte victoria est. Nuncius tum a Quintio venit, victorem iam se imminere hostium castris: nolle irrūpere antequam sciat debellatum, & in sinistro cornu esse. si iam fudisset hostes, conferret ad se signa, vt simul omnis exercitus prada potiretur. Victor Agrippa cum mutua gratulatione ad victorem collegam, castraq; hostium venit. ibi paucis defendea-

tibus, momentoq; fufis, sine certamine in munitio-
 nes irrupunt: prædaq; ingenti compotem ex-
 citum, suis etiam rebus recuperatis, quæ populatio-
 ne agrorum amiffæ erant, reducunt. Triumphum
 nec ipsos postulasse, nec delatum iis ab senatu, acci-
 pio: nec traditur causa spereti aut non sperati hono-
 ris. ego quantum in tanto intervallo temporum
 conicio, cum Valerio atq; Horatio consulibus, qui
 præter Volscos & Æquos, Sabini etiam belli perfe-
 cti gloriam pepeterant, negatus ab senatu trium-
 phus esset, verecundiæ fuit pro parte dimidia rerû
 cõsulibus petere triumphum: ne, etiam si impetras-
 sent, magis hominum ratio, quam meritorum ha-
 bita videretur. Victoriã honestam ex hostibus par-
 tam, turpe domi de finibus sociorum iudicium po-
 puli deformavit. Aricini atq; Ardeates de ambiguo
 agro cû sæpe bello certassent, multis invicẽ cladib.
 fessi, iudicem populû Romanum cepere. Cû ad cau-
 sam ^{proponendam} orandam venissent, concilio populi a magistra-
 tibus dato, magna contentione actum, iamq; editis
 testibus, cum tribus vocari, & populum inire suffra-
 giû oporteret, confurgit P. Scaptius de plebe magno
 natu. Et si licet, inquit cõsules de rep. dicere, errare
 ego populû in hac causa non patiar. Cû vt vanum
 eum negarent, consules audiendû esse, vociferan-
 temq; prodi publicã causam, sum moveri iussissent,
 tribunos appellat. Tribuni, vt fere semper reguntur
 a multitudine magis, quã regunt, dedere cupide au-
 diendi plebi, vt quæ vellet, Scaptius diceret. Ibi inquit,
 annum se tertium & octogesimû agere, & in eo a-
 gro de quo agitur, militasse non iuvenem, sed vice-
 sima iam stipendia merentem, cum ad Coriolos sit
 bellatum. eò se rem vetustate oblitteratam, ceterû
 sua memoriã infamiam, asserre agrum de quo ambi-
 gitur,

bigitar, fo-
 olis, ure be-
 ri se, quona-
 las nunquam
 eum se a po-
 focerit, int-
 tempus sup-
 num, q-
 epulet, eum
 dicret. mag-
 pudore suar
 sapientiam m-
 riditi animi
 saginam in-
 cum his circ-
 facinus pei-
 tra rem lit-
 fis sic curat
 tantum ag-
 amittatur
 famæ qui
 quæ æditi-
 mum: h-
 quo cum
 prio ne h-
 inuitos
 nomep-
 prois latis
 noc priat-
 olam adiu-
 dem, est
 rum. Hac
 plus cupidi
 vocat tri-

bigitur, finium Coriolanorum fuisse, captisq; Cori-
olis, iure belli, publicum populi Rom. factum. mira-
ri se, quoniam more Ardeates Ariciniq; , cuius agrī
ius nunquam vsurpauerint, incolumi Coriolana re,
eum se a populo Rom. quem pro domino iudicem
fecerint, intercepturos sperent. Sibi exiguum vitæ
tempus superesse: nō potuisse se tamen inducere in
animum, quin, quē agrū miles pro parte virili manu
cepisset, cum senex quoq; voce, qua vna posset, vindic-
icaret. magnopere se suadere populo, ne inutili
pudore suam ipse causam damnaret. Consules cum
Scaptium non silentio modo, sed cum assensu etiā
audiri animaduertissent: deos hominesq; testantes
flagitium ingens fieri, patrum primores accerunt.
cum his circumire tribunos, orare, ne pessimum
facinus peiore exemplo admitterent, iudices in su-
am rem litem vertendo, cum præsertim, etiam si
fas sit cura; n̄ emolumenti sui iudiciū esse, nequaquā
tantum agro intercipiēdo acquiratur, quantum
amittatur alienandis iniuria sociorum animis. nam
famæ quidem ac fidei damna maiora esse, quam
quæ æstimari possent. Hoc legatos referre do-
mum? hoc vulgari? hoc socios audire? hoc hostes?
quo cum dolore hos? quo cum gaudio illos? Sca-
ptio ne hoc concionali seni assignaturos putarent
hñitimos populos? clarum hac fore imagine Scaptiū
nomen populū Rom. quadruplatoris, & intercep-
toris litis alienæ personam latūrum. quem enim
hoc priuata rei iudicem fecisse, vt sibi controuer-
siam adiudicaret rem? Scaptium ipsum id quid-
em, etsi præmortuiam sit pudoris, non factu-
rum. Hæc consules, hæc patres voeiferantur. sed
plus cupiditas, & auctor cupiditatis Scaptius valet.
vocata tribus iudicauerunt agrū publicum populū